

Pták roku 2019

Hrdlička divoká

Streptopelia turtur

ptačí svět

časopis České společnosti ornitologické

1 | 2019

22. 2. – 7. 3. | Třetí zimní sčítání v rámci liniového sčítání druhů; www.birdlife.cz/lsd
 7. 3. | Soví noc, ORNIS – Ornitologická stanice Muzea Komenského v Přerově, od 16:30; www.ornis.cz
 9. 3. | Úklid Josefovských luk u Poklasního mlýna pod Josefem, od 9:00; www.birdlife.cz
 9. 3. | Členská schůze ČSO, ZŠ U Vršovického nádraží, Praha; www.birdlife.cz
 29.–31. 3. | Beskydské houkání a jeřábkování, ekofarma Muchovice pod Lysou horou; www.muchovice.cz
 duben–květen | Vítání ptačích zpěvů na mnoha místech ČR, přehled akcí v dubnu na www.birdlife.cz
 15. 4. – 10. 5. | První hnízdní sčítání v rámci liniového sčítání druhů; www.birdlife.cz/lsd

Členské exkurze ČSO Cestujte s námi za ptáky

- 6.–12. 5. | Itálie – delta řeky Pád a Alpy 18.–19. 5. | Třeboňsko 15.–26. 5. | Gruzie
 31. 5. – 12. 6. | Kazachstán – jihovýchodní část 15.–16. 6. | Polsko – NP Stolové hory
 25. 8. – 1. 9. | Delta Dunaje 21. 9. | Vodní nádrž Rozkoš
 Sleva a přednostní právo na přihlášení pro členy ČSO

www.birdlife.cz/exkurze

NOVINKY v dobročinném obchodě ČSO

Knižní bestseller
Genialita ptáků

Oblíbená dětská knížka
Uprchlík na ptačím stromě

Časopis ČSO
Sylvia 54

ptačí samolepky na auta

... a mnohé další na eshop.birdlife.cz
 Nákupem v ČSO podporujete ochranu ptáků.

Partneři kampaně Pták roku 2019

- 1 | Úvodník / Carles Carboneras
 1 | Z terénu i z kanceláře / Věra Sychrová

Letem ptačím světem Bány Kaminiecké

- 2 | Váleční hrdinové
 2 | Holubi zmatenému vůdci nevěří
 2 | Hrdlička zahradní dobývá Karibik

Pták roku

- 3–8 | Hrdlička se představuje / Jan Havlíček

Poznáte...?

- 9–12 | Znáte měkkozobé? / Věra Sychrová, Jan Hošek

Pták roku

- 12 | Operace Hrdlička / Zbyněk Janoška
 13 | Nebezpečné cesty hrdliček divokých / Jaroslav Cepák

Objektivem...

- 14–15 | Hrdlička divoká objektivem

Mladým ornitologům

- 16 | Kruťhlavovy hlavolamy / Vladka Sládečková
 16 | Polet se mnou do přírody / Gabriela Dobruská

Nové knihy v e-shopu ČSO

- 17 | Genialita ptáků / Alena Klvaňová
 17 | Krmíme ptáky v zahradě po celý rok a přírodně / Tomáš Brinke

Zajímavosti z ptačí říše

- 18–21 | Kde je dům holubí? / Dan Bárta, Tomáš Grim
 22 | Velké, širé, rodné lány, budete vy nám pozeňňány? / Martin Šálek

V ohrožení

- 23 | Ohrožení a možnosti ochrany hrdličky divoké / Václav Zámečník
 24 | Legislativa evropských zemí k lovu ptáků se zaměřením na hrdličku divokou / Vojtěch Stejskal
 25 | Hrdlička divoká v Evropě / Lucie Hošková
 25 | Pomozme hrdličce přežít cestu domů / Věra Sychrová

Ze života ČSO

- 26 | Co děláme pro hrdličku. Petice „Vraťme život do krajiny“ / Václav Zámečník
 26 | Přihlaste se na seminář pro zemědělce, myslivce a vlastníky půdy / Václav Zámečník
 27 | První sčítání ptáků na krmitkách v Česku / Dita Hořáková

Přidejte se

- 28 | Vydejte se prvního máje za Máchovou hrdličkou! / Gabriela Dobruská

Ptačí svět – časopis ČSO | Ročník XXVI, číslo 1/2019

Vydává a rozšiřuje Česká společnost ornitologická (ČSO).
 Adresa redakce: Ptačí svět, ČSO, Na Bělidle 252/34, 150 00 Praha 5 – Smíchov,
 tel.: 777 330 355, www.birdlife.cz, e-mail: ptacisvet@birdlife.cz

Redakční rada: Alena Klvaňová, klvanova@birdlife.cz, šéfredaktorka
 Jaroslav Cepák, krouzkovaci_stanice@nm.cz | Gabriela Dobruská, dobruska@birdlife.cz |
 Lucie Hošková, hoskova@birdlife.cz | Barbora Kaminiecká, barbora.kaminiecka@nature.cz |
 Jiří Sládeček, sladecek@psp.cz | Věra Sychrová, sychrova@birdlife.cz | Zdeněk Vermouzek,
verm@birdlife.cz | Lukáš Viktor, viktora@birdlife.cz

Vychází čtyřikrát ročně. Pro členy ČSO zdarma, roční předplatné 249 Kč.

Všechna čísla a jejich obsah najdete v pdf s ročním zpožděním na www.cso.cz/ptacisvet.html.

Grafický návrh a sazba: Jiří Kaláček (www.kalacek.cz) | Tisk: Grafotechna plus, s. r. o., Praha

Jazyková korektura: Milan Bronclík

Toto číslo vyšlo 25. 2. 2019 v nákladu 13 500 výtisků.

Uzávěrka příštího čísla je 31. 3. 2019. Vyjde v květnu.

Inzerce, předplatné a pokyny pro autory na adrese redakce.

Zaregistrováno u Ministerstva kultury ČR pod č. E12781. ISBN 978-80-87572-41-2.

Redakce děkuje panu Milanu Bronclíkovi za korektury českého jazyka

a všem autorům textů i fotografií.

Na obálce: Hrdlička divoká (*Streptopelia turtur*).

Foto: Antonio Puig Garcias (<http://antonioPuigg.blogspot.com>)

Na vydávání časopisu přispívají členové ČSO, předplatitelé a inzerenti.

Přspěvky ani fotografie nejsou honorovány.

Navštivte webové stránky časopisu birdlife.cz/ptacisvet.html

a profil na Facebooku facebook.com/Ptacisvet.

Česká společnost ornitologická (ČSO) je dobrovolný zájmový spolek zabývající se výzkumem a ochranou ptáků. Má více než 3 000 členů. Pracuje na vlastních i mezinárodních projektech, popularizuje a propaguje ochranu ptáků a jejich prostředí. V Česku zastupuje mezinárodní organizaci BirdLife International.

BirdLife International je celosvětové sdružení národních organizací na ochranu ptáků a přírody. Působí ve více než 100 státech. Jeho cílem je snížit počet ohrožených druhů ptáků a chránit jejich území a tím přispět k zachování biologické rozmanitosti a udržitelnému využívání přírodních zdrojů. Charakterizuje jej motto: „Společně pro ptáky a pro lidi“ (Together for birds and people).

Spojme síly k záchraně kdysi běžného druhu

Hrdlička divoká se stala symbolem ochrany přírody. Dříve běžný druh začal výrazně ubývat a z některých lokalit dokonce úplně vymizel, například z několika oblastí Britských ostrovů nebo Skandinávie.

Došlo to tak daleko, že v roce 2015 označil Mezinárodní svaz ochrany přírody (IUCN) hrdličku divokou za druh celosvětově ohrožený vyhoubením. Jak se to vlastně mohlo stát? Zbrusu nový Mezinárodní akční plán (Fisher a kol. 2018) pojmenoval čtyři příčiny: změny biotopu na evropských hnízdíštích i na zimovištích v Africe, ilegální zabíjení a neudržitelný lov.

Dobrá zpráva je, že o potížích hrdličky divoké už každý ví a osobnosti z řad vědců, ochranářů, myslivců, zemědělců i široké veřejnosti souhlasí, že nastala chvíle, kdy je potřeba jednat. Chceme-li druh zachránit, je nutné zasáhnout hned teď. K zásadní změně přitom musí dojít u nás v Evropě. Začneme tím, že budeme v krajině hospodařit tak, aby v ní bylo vhodné prostředí i pro hrdličku. Je nezbytně důležité obnovit krajinnou mozaiku různých biotopů, která tu byla po staletí a na které přežití hrdličky divoké závisí.

A hned za druhé se musíme vypořádat s otázkou lovu, o němž víme, že je neudržitelný. Akční plán pro hrdličku divokou navrhuje, aby její lov byl umožněn jen v případě, že to velikost populace hrdliček dovolí. Jakákoli opatření (včetně dočasného zákazu lovu) musejí podpořit všichni hráči; myslivci i zemědělci musejí být na straně hrdličky.

Osobně považuji hrdličku divokou za ptáka s fascinujícím příběhem, který pro nás představuje obrovskou výzvu. Věřím, že všichni můžeme spojit své síly, abychom tento krásný druh zachránili. Souhlasíte?

*Carles Carboneras
spoluautor Mezinárodního akčního
plánu pro hrdličku divokou a vedoucí
Mezinárodního programu
pro tažné ptáky RSPB*

Vrabci polní

Foto: Denis Martney

První lednový víkend jsme uspořádali premiérový ročník sčítání ptáků na krmítkách. Zapojilo se přes 14 tisíc účastníků, kteří nám poskytli údaje z více než 10 tisíc jednotlivých sčítání. Úspěšně jsme tak zahájili dlouhodobý projekt občanské vědy, díky kterému lépe porozumíme změnám v populacích přezimujících ptáků. Výsledky sčítání najdete na krmitka.birdlife.cz.

✚ **Tradiční výjezdní podzimní schůzi jsme uspořádali v polovině listopadu na zámku v Bartošovicích u Nového Jičína.** Páteční večer a sobotu jsme věnovali přednáškám a diskuzím, v neděli jsme navštívili místní záchranou stanic, která patří k nejmodernějším u nás. Schůzi jsme zakončili exkurzí na Bartošovické rybníky.

✚ **Vydali jsme stanovisko, ve kterém nesouhlasíme se záměrem Povodí Moravy navýšit hladinu nádrže Nových Mlýnů o 35 centimetrů.** Zvýšení by mělo za následek zásadní poškození ptačí oblasti, zaplavení ostrovů s hnízdními koloniemi a zánik stávajících mokřadních porostů. Na Nových Mlýnech pravidelně zimují desítky tisíc ptáků, včetně několika orlů mořských. Hnízdí tu rzozohlávky rudozobé, početné kolonie rybáků obecných a racků chechtavých, v posledních letech také raci černohlaví a bělohlaví. Plánovaným navýšením zásobního prostoru nádrží by hnízdíště zanikla.

✚ **Na sklonku roku jsme završili dvouletý projekt Sídla bezpečná pro ptáky, ve kterém jsme upozorňovali na nebezpečí, jež naše sídla živočichům chystají.** Navázali jsme spolupráci s mnoha dobrovolníky, kteří zabezpečili 120 zastávek hromadné dopravy proti smrtelným nárazům ptáků. I díky naší aktivitě se podařilo zahrnout podmínku bezpečnosti pro ptáky do výběrového řízení hlavního města, a brzy tak bude mít celoplošně i Praha zastávky bezpečné pro ptáky.

✚ **Petice Vraťme život do krajiny nasbírala již více než 17 tisíc podpisů jednotlivců a podporu 40 nevládních organizací.** Společně s Českomoravskou mysliveckou jednotou v petici vyzýváme ministra zemědělství Miroslava Tomana, aby se zasadil o zdravé zemědělství a pestrou krajinu, a zabránil tak drastickému úbytku ptáků naší zemědělské krajiny. Podepsat můžete i vy na birdlife.cz/petice-za-krajinu.

✚ **Na přelomu roku jsme uskutečnili dosud největší jednorázový nákup pozemků na Josefovských loukách.** To se podařilo jenom díky ohromné podpoře mnoha dárců, kteří nám během prosince a ledna poslali více než 1,5 milionu Kč. Nyní kontrolujeme již 52 % ptačího parku, což je celkem plocha (včetně spoluvlastnictví) o rozměrech 39,7 ha. Všem dárcům srdečně děkujeme!

✚ **V lednu jsme uspořádali už 11. ročník ornitologického plesu, tradičně v Kulturním domě Barikádníků v Praze.** Zatančit si a pobavit se přišlo celkem 100 účastníků. Celý výtěžek plesu jsme věnovali na výkup pozemků v ptačím parku Josefovské louky.

✚ **Publikovali jsme aktualizované indexy změn početnosti běžných druhů evropských ptáků.** Údaje o 170 druzích z 28 zemí za posledních 37 let si můžete na přehledných grafech prohlédnout na nové webové stránce pecbms.info.

✚ **Tři exmoorské koně přivezené loni v srpnu na mokřad Slavíkovský ptačnick jsme v lednu přehnali na kilometr vzdálenou pastvinu na západě Josefovských luk.** Koně svou roli splnili na výbornou. Ukázkově spásli a rozbahnili Slavíkovský ptačnick. Na rozdíl od osla a ovcí s chutí vyžrali i vodní vegetaci. Bahníci si nemohou přát nic lepšího.

✚ **V sobotu 2. února jsme si připomenuli Světový den mokřadů.** Při této příležitosti jsme uspořádali 20 vycházek za vodními ptáky po celé České republice.

✚ **I nadále sledujeme cestu orlů královských, kterým jsme v červenci 2018 nasadili batůžky vybavené moderní technologií.** Díky nim víme, že jeden z mladých orlů se zdržuje v okolí Neziderského jezera, zatímco jeho sourozenec po opuštění hnízda zamířil na jih a zimu strávil na Krétě. Kde se mladí orli nacházejí právě teď, zjistíte na anitra.cz/app/share/pannon-eagles.

Váleční hrdinové

Hrdličky jsou symbolem lásky, holubice zase zvěstují mír. Poštovní holubi pro změnu svými výbornými navigačními schopnostmi zasáhli do nejhorších období novodobých dějin – do obou světových válek. Zejména v první světové válce bylo do válečných operací nasazeno více než 100 000 holubů, kteří přinášeli zprávy z frontových linií, a mnozí za svou službu

zaplatili životem. Historie je plná dojemných příběhů. Jeden z francouzských holubů doletěl do svého holubníku otráven bojovým plynem a uhynul, když mu snímali kroužek se zprávou. Pro změnu holub vypuštěný britskými vojáky byl krátce po vzletu postřelen, přesto po noci strávené na zemi v prudkém dešti sebral poslední síly a doletěl do devět mil vzdáleného domova, kde uhynul, ještě než mu stačili sundat zprávu. Oba holubi byli posmrtně vyznamenáni jako váleční hrdinové. Jedním z nejznámějších holubích hrdinů první světové války je holubice jménem Cher Ami, kterou vyslal velitel americké jednotky Charles Whittlesey z německého

obklíčení v bitvě u Argonne dne 4. října 1918. Jednotka už ztratila více než polovinu z celkového počtu 500 mužů a navíc byla ostřelována vlastní armádou, která neměla tušení o její poloze. Poslední šanci na záchranu byli poštovní holubi. První dva však Němci okamžitě sestřelili. Až holubice Cher Ami, přestože byla také těžce raněna, měla prostřelenou hrud' a přišla o jedno oko a nohu, doletěla na velitelství a doručila zprávu ve znění: „*Jsmo podél cesty 276,4. Střílejí na nás naši vlastní dělostřelci. Proboha, zastavte to!*“. Palba okamžitě ustala a Američané se nakonec z německého obklíčení dostali. Necelých 200 přeživších mužů bylo přesvědčeno, že za svůj život vděčí právě statečné Cher Ami. Ta svůj let přežila, byla operována a místo nohy dostala dřevěnou protézku. Vysloužila si válečný kříž za statečnost. Přesto na následky zranění v roce 1919 uhynula. Její tělíčko je vystaveno ve vojenském muzeu ve Washingtonu. Ale iluze stranou. Hrdinské činy těchto malých oporenců nebyly vedeny snahou prospět té či oné bojující straně nebo touhou zachraňovat lidské životy. Holubi pouze nesmírně milují svůj rodný holubník, kde na ně často čeká jejich partner, a tato láska je neomylně vede domů. Za každou cenu.

Podle různých zdrojů

Foto: U. S. National Archives

Teprve po jeho smrti se zjistilo, že statečný holub Cher Ami byl ve skutečnosti holubíci. I dnes se na ni můžete podívat v Národním muzeu amerických dějin v New Yorku.

Holubi zmatenému vůdci nevěří

Schopnost holubů vracet se odkudkoliv zpět domů lidi vždy fascinovala. Vědci z univerzity v Oxfordu podrobili domácí holuby zajímavé zkoušce. Nejprve naučili hejno holubů vracet se spolehlivě z nedaleké vesnice do svého holubníku. Potom holuby umístili do speciálních místností, kde jim simulovanou změnou délky dne trochu „rozhodili“ vnitřní hodiny, podle kterých se při své cestě orientují. Rozlišovali přitom, zda tento nepěkný kousek provedou celému hejnu a ušetří pouze vůdčího holuba, nebo naopak zmatou vůdce a jeho podřízené nechají na pokoji. Poté holuby vypustili s GPS vysílači na cestu domů. V prvním případě nebyl vůdčí holub schopen zmatené hejno korigovat a návrat všech se značně protáhl. Druhý případ dal mnohem zajímavější výsledek. Pokud vědci popletli pouze vůdčího holuba, zbytek hejna velmi rychle jeho „nekompetentnost“ odhalil a šéf byl neprodleně nahrazen jiným jedincem, který si zachoval zdravý rozum. Loajalita holubů k nadřízenému tak zjevně funguje jen v případě, že se vůdčí jedinec chová rozumně a vede hejno správnou cestou. V opačném případě jeho vláda brzy končí. Tato strategie se zjevně holubům po tisíceletí vyplácí. Mohli bychom se od nich leccemu přiučit.

Podle Biology Letters (2016) 12(9): 20160544

Hrdlička zahradní dobývá Karibik

Foto: Andrew C., CC BY 2.0

Hrdličky zahradní se v Americe usadily na konci 20. století a výjimkou není ani Ohio, kde úspěšně hnízdí párek na obrázku

Na rozdíl od hrdličky divoké je hrdlička zahradní v našich krajích „nováčkem“. Do Evropy se začala šířit z Asie až na začátku 20. století, kdy osadila Balkán. U nás byla poprvé zaznamenána v roce 1942 v Brně. Její tažení Evropou bylo vítězné, dnes je spolu s městskými holuby a holubem hřivnáčem nedílnou součástí avifauny nejen našich měst a vesnic. Úspěch slaví hrdlička zahradní i za oceánem. Kolonizace Ameriky začala v 80. letech minulého století, kdy na Bahamách uniklo ze zajetí asi 50 jedinců. Na začátku 90. let se hrdlička objevila na Floridě a na Kubě a brzy pronikla přes USA až na jih Kanady. Jižním směrem zamířila do Mexika, Belize a Kostariky. Španělští vědci zkoumali v letech 2016–2017 její šíření v Dominikánské republice a využívali při tom jednak data získaná v terénu, ale také data z veřejně přístupné elektronické databáze eBird. Z výzkumu vyplynulo, že první hrdličky zahradní se v Dominikánské republice objevily v roce 2002, tedy tři roky před tím, než byl výskyt druhu publikován v odborné literatuře. Přes 90 % všech recentních pozorování pocházelo z městského prostředí. Celkově bylo zjištěno 550 hrdliček a populace je zde na vzestupu. Stejně jako v jiných oblastech nejprve osidluje městské prostředí, odkud se šíří dál na venkov. Dominikánská republika je domovem devíti původních druhů hrdliček a holubů, z nichž tři druhy jsou klasifikovány jako zranitelné a jeden jako ohrožený. Možnost nežádoucího vlivu hrdliček zahradních na původní druhy a jejich invazní potenciál tak bude nadále v hledáčku ornitologů.

Podle: BiolInvasion Records (2018) 7(1): 95-99

Foto: U. S. National Archives

Poštovní holubi byli používáni v první světové válce jako důležitý komunikační prostředek

Hrdlička se představuje

Byl pozdní večer – první máj... Při čtení těchto veršů si asi každý dobrovolný i nedobrovolný čtenář poezie vybaví „nějakou tu hrdličku“. Karel Hynek Mácha ale jistojistě neměl a ani nemohl mít (jak se dočtete dále) na mysli běžnou hrdličku zahradní, jež asi vytane na mysli většině z nás. Hrdličkou zmiňovanou v této básni byla myšlena její blízká příbuzná, méně známá, ale o to zajímavější hrdlička divoká. Mnoho lidí možná ani netuší, že u nás nějaká další, a navíc dokonce „divoká“ hrdlička vůbec žije. Dokonce i většina zkušenějších ornitologů se s ní nesetkává každý den. Hrdlička divoká totiž žije poměrně skrytě a spíše uslyšíme její volání, než bychom měli možnost si tento neprávem opomíjený ptačí druh důkladně prohlédnout.

Hrdličku divokou v přírodě nejspíše uvidíme sedět v koruně stromu

Není hrdlička jako hrdlička aneb velká holubí rodina

Hrdlička divoká patří mezi měkkozobé (Columbiformes), tedy do příbuzenstva široké rodiny holubů a hrdliček (dále v textu je pro celou čeleď holubovitých Columbidae používán i výraz holubi). Tato čeleď je se svými 351 žijícími druhy mezi ostatními ptačími čeleděmi jednou z těch větších a zahrnuje ptáky od velikosti vrabce, tedy o váze okolo 20–30 gramů (hrdličky rodu *Columbina*), až po korunáče (rod *Goura*) dosahující váhy 2–4 kilogramů a velikosti větší slepice. Vyhubené druhy pak patřily mezi pravé ptačí obry (viz rámeček). Podle posledních fylogenetických studií jsou nejbližšími příbuznými měkkozobých mesitové, zvláštní endemiti Madagaskaru, a stepokuři, známí svými unikátními přizpůsobeními životu v nehostinných pouštích.

Hrdlička divoká *Streptopelia turtur*

Chcete-li vidět v přírodě všechny druhy holubů, připravte si pořádně naditou peněženku a především hodně času. Holubi během své dlouhé historie obsadili téměř celý svět kromě Arktidy a Antarktidy, a to včetně mnoha ostrovů a ostrůvků. Hlavní těžiště jejich výskytu (co se týče počtu druhů) leží v jihovýchodní Asii a v Oceánii. Mnoho druhů patří mezi endemity a obývá pouze jeden nebo několik málo ostrovů.

Rod *Streptopelia*, kam hrdlička divoká patří, čítá kromě ní ještě dalších 14 druhů. Nejbližší příbuzní naší hrdličky divoké jsou africká **hrdlička pěnkaví** (*Streptopelia hypopyrrha*) a **hrdlička východní** (*Streptopelia orientalis*), která je hrdličce divoké velmi podobná a hnízdí na území přibližně od Kazachstánu až po východní pobřeží Asie.

Co dělá holuba holubem

Mezi typické znaky měkkozobých patří víceméně jednotný holubí vzhled těla s poměrně malou hlavou. Charakteristické je zduřelé měkké ozobí, které pokrývá kořen zobáku až po nozdry. Jinak je zobák poměrně krátký a slabý, ke konci mírně zahnutý. Nohy jsou většinou krátké a svým tvarem uzpůsobené k chůzi po zemi. Většina druhů jsou dobří letci, a to i díky dlouhým špičatým křídům a silným prsním svalům, které se upínají na dobře vyvinutý hřeben hrudní kosti. V opeření měkkozobých chybějí typická prachová pera, která jsou nahrazena „prachem“ na bázi obrysových per. Okraje těchto částí per se postupně odlamují, čímž vzniká jemný pudr, který slouží k ochraně opeření před vodou. Toto opatření kompenzuje málo vyvinutou či dokonce zcela chybějící mazovou kostrční žlázu, jejímž výměškem si peří impregnuje většina ostatních ptáků.

Zajímavostí je způsob pití měkkozobých. Zatímco většina ptáků nabeře vodu do zobáku, zvedne hlavu (někteří i s pořádným záklonem vzad) a nechá si ji stéct do krku, mají holubi elegantnější řešení. Při pití ponoří zobák do vody a nasávají ji tak jako my brčkem. Kromě nich tento způsob ovládají například ještě myšáci a dropi nebo ptáci sající nektar jako třeba kolibříci.

Opravdu unikátním znakem měkkozobých je způsob rodičovské péče.

Hrdličky byly odedávna vnímány jako symbol partnerské věrnosti. Když byl v roce 1478 ve svých 25 letech zavražděn Julián Medicejský, spoluvládce Florencie, objednala jeho milenka u Sandra Botticelliho posmrtný portrét, na němž se nechala ztvárnit jako truchlící hrdlička divoká.

Ohrožení a vyhynulí holubi

Z celkového počtu přibližně 11 tisíc ptačích druhů je 13 % ohroženo. Není tedy divu, že i v tak početném řádu, jako jsou měkkozobí, najdeme druhy, kterým se zrovna příliš nedaří. Podle aktuálních údajů je 118 druhů (tedy 34 % měkkozobých) ohroženo, z toho 11 druhů dokonce kriticky. **Hrdlička sokorská** (*Zenaida graysoni*) byla dokonce na území svého původního výskytu, malém ostrově západně od Mexika, úplně vyhubena. Dnes přežívá jen díky chovům v zoologických zahradách. Příčiny ohrožení jsou u většiny měkkozobých stejné jako u většiny ohrožených druhů ptáků, potažmo i ostatních živočichů a rostlin, a shrnují tak současné ochranné problémy světa. Vedle změn v krajině, těžby a kácení lesů kvůli rozšiřování plantáží nebo získávání nerostných surovin, lovu a obecně stále většího záboru přírodních biotopů je to i tlak nepůvodních druhů predátorů, nebo ještě přesněji působení několika jmenovaných faktorů dohromady. Na rozdíl od hrdličky sokorské se naštěstí ochranářům občas daří díky obrovskému úsilí jednotlivá místa nebo i konkrétní druhy chránit před vyhynutím.

Bohužel dalším 17 druhům holubů už není pomoci, protože byli vyhubeni. Nejznámějšími případy jsou **dronte mauricijský** (*Raphus cucullatus*) neboli dodo či blboun nejspíše z ostrova Mauricius a jemu podobný **dronte samotářský** (*Pezophaps solitaria*) z ostrova Rodrigues, dva nejpodivnější holubi, kteří kdy žili. Oba tyto druhy byly díky své nelétavosti a velikosti (dodo mohl dosahovat váhy až 17 kilogramů a dronte samotářský i o 10 kilogramů více) vítaným zpestřením jídelníčku námořníků. Jejich hnízda byla snadným cílem pro zavlečené predátory. Proslavený je také případ vyhubení **holuba stěhovavého** (*Ectopistes migratorius*) ze severní Ameriky. Ten byl údajně jedním z nejhojnějších ptačích druhů na Zemi, jehož obrovská hejna prý zakrývala celou oblohu. Příčinou vyhynutí tří zmíněných druhů byl hlavně intenzivní lov. Kdo by tenkrát tušil, že tak početný druh jako holub stěhovavý lze vůbec vylovit. Holubu stěhovavému nepomohla k záchraně ani odměna 1000 \$ vypsaná za získání samce pro poslední přežívající samici. Bohužel už bylo příliš pozdě a Martha, jak se tato holubice jmenovala, uhynula osamocena v roce 1914. Tento druh je z vyhubených holubů také pravděpodobně jediným kontinentálním druhem. Ostatní druhy totiž pocházely převážně z jednotlivých ostrovů nebo souostroví. Všechny doplatily na příjezd kolonizátorů, kteří na ostrovy zavlekli krysy, kočky a další predátory, popřípadě začali zásahy do krajiny a těžbou ve větší míře měnit jejich hnízdní biotopy.

Jejich mláďata jsou krmivá, a tedy závislá na potravě od rodičů. Ti je krmí tzv. holubím mlékem, kašovitým výměškem z buněk výstelky volete, který je díky obsahu bílkovin a tuků energeticky velmi bohatý. Mimo to však obsahuje třeba i látky potřebné pro zdravý vývoj imunitního systému. Postupně se v holubím mléce objevuje přimíchaná rostlinná složka potravy, jako jsou různá semena a části rostlin.

Tok i sběr potravy probíhá často na zemi

Hrdličky pijí jinak než většina ptáků – vodu nasávají ponořeným zobákem

Foto: Ondřej Posický (naturephoto.cz)

Mláďata při přijímání potravy strčí svůj zobák (někdy i kus hlavy) do otevřeného zobáku a hrdla rodičů a „vzobávají“ vyvrhované holubí mléko. Nejlépe to lze v našich podmínkách pozorovat u holubů domácích, holubů hřivnáčů a hrdliček zahradních. Zájemce o bližší poznání tohoto aspektu biologie měkkozobých je ale potřeba upozornit, že celá situace může občas působit poněkud nevábně. Tato zvláštní strategie umožňuje některým druhům (například hrdličkám zahradním a městským holubům alias věžákům) hnízdit v průběhu celého roku, protože nejsou odkázány na sezonně omezený výskyt potravy pro mláďata, jako je tomu u jiných skupin ptáků.

Intelligence holubů

Při pohledu na holuba klovajícího do odpadků nebo přešlapujícího na ledabylém hnízdě po vlastních mláďatech leckdo nabude dojmu, že jde o ptáky spíše hloupé. A skutečně, přední mozek holubů obsahuje ve srovnání s předním mozkem krkavcovitých pouze polovinu neuronů. Přesto dokáží holubi věci, které byste do nich asi neřekli – doveudou počítat i odčítat či seřadit obrazy podle počtu předmětů na nich zobrazených. Učí se ze zkušenosti a řídí se při tom pravděpodobností. Velmi dobří jsou v rozeznávání vizuálních podnětů – dokáží rozlišovat písmena abecedy, pamatují si lidské tváře, a dokonce se mohou naučit rozeznávat malířské styly a poznat krásný obraz od patlanice podle barvy a vzoru na základě kritérií definovaných kritiky umění. Mají také úctyhodnou paměť – dlouhodobě si pamatují tisícovku různých vizuálních vjemů. Ale opravdoví mistři jsou v prostorové orientaci. Poštovní holubi mají silně vyvinutý hipokampus, část mozku, ve které se ukládají vzpomínky a zpracovávají prostorové informace. Řídí se přitom podle slunce, hvězd, magnetického pole Země, orientačních prvků v krajině a pravděpodobně i podle pachů jednotlivých míst. Díky svým dokonalým navigačním schopnostem pak dokáží najít cestu do svého holubníku i z místa, kde nikdy předtím nebyli a které je stovky kilometrů vzdálené od známého prostředí.

Alena Klvaňová

Foto: Andy Morffew

Přirovnání „jako dvě hrdličky“ vzniklo z typického kontaktního chování páru, při kterém si partneři vzájemně pečují o peří

„Povaha hrdličky jest roztomilá, ačkoliv nelze uznati, že bývá přespříliš chválena. Její úhledné pohyby, její ušlechtilost a něžné cukrování dovedou nadchnouti pozorovatele, a když tento dokonce jest svědkem něžnosti, kterými samec zahrnuje samici, domnívá se, že je oprávněn prohlásiti tohoto ptáka za nejroztomilejšího ze všech. Tomu není tak; neboť i hrdlička má své slabiny a její něžnost není větší než u mnohých jiných ptáků, její věrnost pak dokonce menší.“

Alfred Brehm: Brehmův život zvířat. Ptáci, druhý svazek. Nakladatelství J. Otto, společnost s r. o. v Praze, 1927

Foto: David Havel (dphoto.cz)

Při námluvách se samci holubů před samicemi uklánějí, roztahují ocasní pera a hlasitě vrkají jako tento holub hřivnáč

Kolik hrdliček a holubů žije v Evropě

Pomineme-li **hrdličku divokou**, žije na území Evropy (včetně Kanárských ostrovů a Madeiry) ještě 8 původních druhů měkkozobých. Na prvním místě je potřeba jmenovat celosvětově rozšířeného **holuba domácího** neboli věžáka (*Columba livia* f. *domestica*) a jeho prapředka, divokého **holuba skalního** (*Columba livia*). Jeho přirozená hnízdiště na skalách můžete pozorovat například okolo Středozemního moře. Ve městech můžete také stále častěji narazit na **holuba hřivnáče** (*Columba palumbus*). Ten je z našich holubů největší a kromě lidských sídel se vyskytuje hojně v lesích, parcích apod. Vzácnějším členem naší fauny je **holub doupňák** (*Columba oenas*). Ten se vyskytuje především ve starých lesích s dostatkem dutin po datlu černém, které využívá pro hnízdění. Žije docela skrytě

a nejlépe jej lze objevit díky typickému houkání. Na Kanárských ostrovech žijí dva endemické holubi, a to **holub vavřínový** (*Columba junoniae*) a **holub kanárský** (*Columba bollii*). Na ostrově Madeira žije pak třetí endemit, **holub trokaz** (*Columba trocaz*). Z hrdliček nelze opomenout hojnou a známou **hrdličku zahradní**. Ta se u nás ještě skoro celou první polovinu 20. století (natož pak v roce 1836, kdy psal K. H. Mácha verš o hrdliččím „volání ku lásce“) nevyskytovala a až postupně se k nám rozšířila. Po přelomu 19. a 20. století se začala od východu šířit na Balkán, odkud ve 30. letech 20. století expandovala směrem na západ. Již v roce 1930 byla zjištěna v Maďarsku, v roce 1936 na Slovensku a u nás poprvé v Brně v roce 1942. O pět let později již byla zastížena v Praze a východních Čechách, o rok později v Lounech, Chomutově a na Ostravsku a za další rok i v jižních Čechách. Vyšší polohy obsazovala později – Českomoravskou vrchovinu osídlila až během 50. let a Krkonoše během 70. let 20. století.

Hrdlička divoké blízké příbuzný druh **hrdlička východní** se do Evropy zatoulává jen vzácně. Na jižní Moravě v okolí vodního díla Nové Mlýny ji však bylo možné spatřit docela snadno. Podle databáze Avif zde byly pozorovány v roce 2012, 2013 a od roku 2015 už každoročně. V roce 2017 bylo dokonce opakovaně pozorováno více než 15 jedinců. Pak ale jejich počet poklesl a naposledy byl zaznamenán už jen jediný pták v listopadu 2018. Téměř s jistotou lze tvrdit, že tito ptáci pocházeli ze zajetí, a nelze vyloučit, že mohlo dojít i k jejich zahnízdění. Je vlastně otázkou, jak dlouho zde unikali pozornosti, než si podivného zimního výskytu hrdličky „divoké“ (jsou si opravdu podobné jako vejce vejci) povšimli ornitologové. V evropské části Turecka a ojedinele i jinde v Mediteránu, popřípadě i jinde v Evropě, lze jako uprchlíka z chovů spatřit **hrdličku senegalskou** (*Spilopelia senegalensis*) nebo **hrdličku chechtavou** (*Streptopelia roseogrisea*), jež bývá občas pozorována i na našem území.

Seznámení s hrdličkou divokou

Hrdlička divoká je o něco menší než obecně známá hrdlička zahradní a působí také stíhlejším dojmem. Zbarvením je však výraznější. Vršek těla je rezavohnědý, křídla jsou rezavá a výrazně černě šupinatá, hlava je světle šedá až béžová. Hruď je zbarvena do světle růžova s modrým odstínem. Ocas má tmavě šedou barvu a je zakončen bílým lemem. Výrazným znakem je „zrcátko“ po stranách krku skládající se z několika proužků bílé a černé barvy. U hrdliček divokých není, podobně jako u většiny měkkozobých, vyvinutý pohlavní dimorfismus, takže samec i samice vypadají totožně. Tohoroční mladí jedinci jsou šedohnědí, bez zrcátka na krku a rezavohnědého zbarvení křídel. Při letu, který je přímý, máchá hrdlička divoká prudce křídly a občas se překlápí z jednoho boku na druhý.

Vzhledem k poměrně skrytému způsobu života je pro zjištění hrdličky divoké nezbytné se naučit její typický nezaměnitelný hlas. Je to opakované vrkání, nejčastěji tříslabičné série „rrů rru rrů“, nebo jen „rrů rrů“, někdy také přepisované jako „turr turr“, což dalo hrdličce divoké její vědecké druhové jméno. První slabika volání je obvykle stoupavá, ostatní jsou pak na stejné výši. Její hlas je docela příjemný, s měkce pronášeným „r“, zkrátka přesně tak, jak si představíme milostné vrkání. Pro romantické vycházky s poslechem hrdličky divoké mají zájemci naštěstí poměrně dlouhou dobu. Hlasově neaktivnější je v průběhu května a od druhé poloviny června až do počátku července, zaslechnout ji však lze v celém období jejího výskytu u nás, tedy přibližně od poloviny dubna až do konce srpna.

Rozšíření

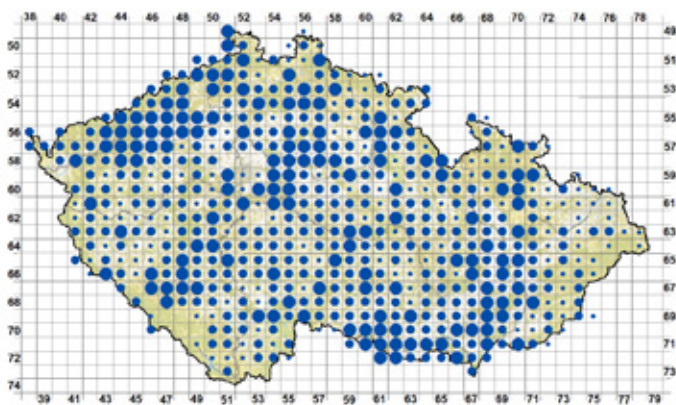
Hrdlička divoká má poměrně rozsáhlý areál, který sahá od západního pobřeží Evropy až na pomezí Číny a Mongolska. Severní hranice tvoří Velká Británie (zhruba až po Skotsko) a jih Skandinávie, nejjižněji hnízdí na severu Afriky s izolovanými ostrůvkovitými populacemi v pohořích Sahary, podél Nilu až do severního Súdánu. Ostrůvkovitě se vyskytuje také na Arabském poloostrově, na Blízkém východě jde jižní hranice jejího rozšíření přes Írán, Afghánistán

Takto vypadá hrdliččí ráj – biotop hustě osídlený hrdličkou divokou v Makedonii. Postupným upouštěním od tradičního zemědělství ale rychle dochází k zarůstání a krajina se stává pro ptáky méně vhodnou.

a Tádžikistán. Na tomto rozsáhlém území rozlišujeme druh do čtyř poddruhů, přičemž v Evropě (včetně Kanárských ostrovů) až po Sýrii, Kazachstán a západní Sibiř žije poddruh *Streptopelia turtur turtur*. Evropská populace hrdličky divoké čítá v současné době 3,2 až 5,6 milionu párů.

V České republice je hrdlička divoká rozšířena téměř po celém území s výjimkou nejvyšších poloh, ačkoli výskyt byl ojediněle zaznamenán i nad 1 000 m n. m. V jižních Čechách byla například zjišťována 12× častěji v nadmořské výšce od 500 do 600 m n. m. než ve výškách od 800 do 900 m n. m. Při mapování hnízdního rozšíření ptáků v letech 1973–1977 obsadila hrdlička divoká jako hnízdící druh (v kategoriích pravděpodobné a prokázané hnízdění) 86 % území ČR stejně jako v letech 1985–1989. V letech 2001–2003 hnízdila na 82 % území státu. Při posledním mapování uskutečněném v letech 2014–2017 bylo hnízdění doloženo v přibližně 70 % sčítaných kvadrátů. Zatímco při druhém celostátním mapování v 80. letech 20. století činil odhad velikosti populace hrdličky divoké v Česku 60–120 tisíc hnízdících párů, v současnosti je to 40–80 tisíc párů. Méně početná je v příhraničních horách nebo v příliš lesnatých oblastech. Naopak hojnější je v nižších polohách, například na jižní Moravě a v širší oblasti Hané.

Mapa výskytu hrdličky divoké v České republice podle výsledků mapování hnízdního rozšíření v letech 2014–2017. Velikost bodů značí průkaznost hnízdění v kategoriích možné, pravděpodobné a prokázané. Zdroj: Štastný & Bejček in litt., data: ČSO & ČZU, AOPK ČR. Zpracování bylo financováno AOPK ČR.

Pestrá krajina, toť domov můj

Hrdličku divokou můžeme považovat za indikátor zdravé kulturní krajiny. Vyžaduje mozaikovitou a pestrou krajinu, kde nechybí lesy různé velikosti, louky, remízky, křoviny, větrolamy i jednotlivé stromy a keře a další podobné prvky takzvané strukturální zeleně. V případě zemědělské půdy je vhodnější ta méně intenzivně využívaná a s menší rozlohou jednotlivých polí. Hrdlička vyžaduje i přítomnost zdrojů vody, například

ve formě trvalejších louží, menších vodních nádrží a rybníků. Důležitým faktorem jsou potravní stanoviště, především volná prostranství s podílem holé půdy nebo řídkých porostů plevelů. Taková místa se mohou nacházet na nezaplněných polních cestách, na okrajích polí, polních mokřadů a podobně. V lesích preferuje spíše různověké světlé porosty a lesní okraje. Vyhledává i paseky a různé staré porosty na nich – u nás nejvyšší zaznamenaná populační hustota byla zjištěna ve 20 let starém mlázi na rekultivovaném rašeliníšti.

Hnízdění

Hnízdní sezona začíná pro hrdličky, podobně jako pro většinu ostatních tažných druhů ptáků, ihned po návratu ze zimoviště v druhé polovině dubna. Tok a obsazování teritorií je vedle vytrvalého vrkání (volání) doprovázen lety, při kterých pták strmě vystoupá vzhůru a poté se klouzavým letem vrací zpět na původní místo. Samci se před samicí také čepýří, uklánějí a přešlapují na místě. Pár spolu vytrvá po celou dobu hnízdění.

Pokud holubi něčím opravdu nevykají, jsou to jejich stavitelské schopnosti. Také hrdlička divoká si staví nevhledné hnízdo ve větvích dřevin. Nejčastěji je umístěno v keřích nebo ve stromových porostech, a to nepřilíží vysoko – většinou do 3–4 metrů nad zemí.

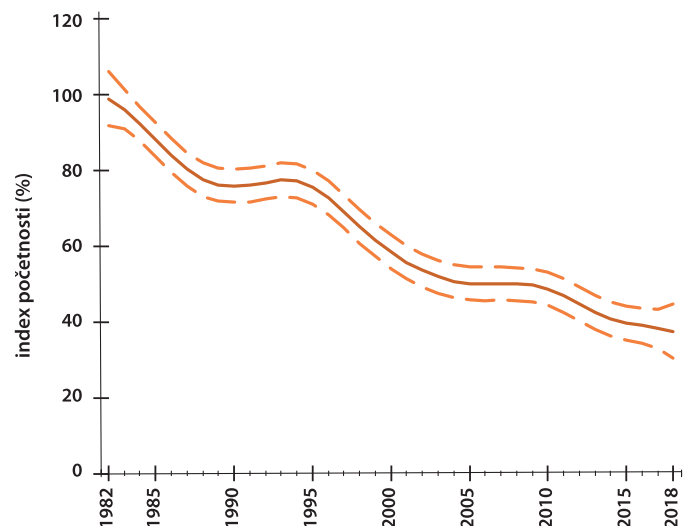
Vejce snáší již od konce dubna, nejčastěji však od poloviny května až do poloviny června. Zaznamenány jsou ale i případy, kdy byla vejce snášena až v srpnu. Hrdlička divoká v našich podmínkách hnízdí jednou, někdy ale i dvakrát v roce, přičemž snůška se skládá ze dvou vajec oválného tvaru. Ta mají lesklou bílou skořápku a sedí na nich oba rodiče. Prvních 10 dní po vylíhnutí jsou mláďata krmena výměškem volete rodičů, později je holubí mléko doplněno o rostlinnou složku. Zhruba čtyři týdny po vylíhnutí jsou již mláďata vzletná a opouštějí hnízdo. Pohlavní dospělosti dosahuje hrdlička divoká v příštím roce.

Potrava

Hrdličky sbírají potravu převážně na zemi. Jejich jídelníček tvoří hlavně semena a liší se dle dostupnosti jednotlivých druhů rostlin. Hlavní složkou jsou semena kulturních plodin (obilovin, kukuřice, hrachu, máku aj.), která pravděpodobně pocházejí převážně z výdrolu. Zbytek potravy je složen ze semen plevelů, jako jsou merlíky, chrpy, rdesna a jiné, ojediněle se mohou v potravě objevit semena stromů, plody a housenky. Z konce 19. století pocházejí například zprávy o tom, že v lesních školkách škodí vyzobáváním semen. Podobně jako mnoho dalších ptáků pojídají hrdličky i kaménky, které pomáhají rozmělnovat potravu, a také ulity měkkýšů, které sbírají kvůli obsahu vápníku.

Rychlé změny početnosti

V posledních letech se hrdlička divoká stala jedním ze symbolů ochrany ptáků v Evropě. Není divu, její populace totiž na úrovni celé Evropy poklesla podle některých studií a odhadů o 30–49 % za zhruba 16 let, respektive o 79 % mezi roky 1980 a 2014. Na úrovni některých států

Index vývoje populace hrdličky divoké. Oproti 80. letům jsme přišli již o více než polovinu hrdliček a pokles se opět zrychlil po zavedení dotací podle Společné zemědělské politiky. Zdroj: Jednotný program sčítání ptáků, jisp.birds.cz.

západní Evropy je ale situace ještě závažnější. Ve Velké Británii došlo od roku 1995 k úbytku o více než 90 %, Belgie hlásí snížení populace až o 70 % za posledních 30 let, v sousedním Nizozemsku je to stejné, ne-li ještě horší. U nás není ve srovnání se západem kontinentu zatím situace tak dramatická, dobrá ale také rozhodně není. Početnost hrdličky divoké podle výsledků Jednotného programu sčítání ptáků od začátku 80. let 20. století neustále pomalu klesá a v současné době je zhruba na 40 % oproti stavu na začátku sčítání. Jako hlavní příčiny takto markantních změn početnosti jsou nejčastěji uváděny změny spojené s intenzifikací zemědělství na evropských hnízdištích a lov na tahových cestách a zimovištích.

Nebezpečné cesty

Hrdlička divoká je přísně tažným druhem. Zimoviště evropské populace se nacházejí v semiaridních oblastech Afriky neboli v Sahelu, tedy zhruba v oblasti od Súdánu a Etiopie na východě po Senegal a Guineu

Foto: Antonio Puig Garcias (antoniopuigg.blogspot.com)

Mladé hrdličky jsou méně pestré, nemají výrazné zrcátko a od dospělých se liší i barvou duhovky a očního okolí

Foto: Mirek Bažant

Hnízdo hrdličky divoké je většinou jen plochá miska z větviček, popřípadě i stébel, kořinek nebo dalšího materiálu, často tak řídká, že při pohledu zespoda prosvítají vejce

na západě. Někteří ptáci ale zimují i ve Středomoří. Po ukončení hnízdění se hrdličky divoké shlukují do menších hejn a v průběhu druhé poloviny srpna a v září odlétají. Existují ale i výjimky, neboť někteří jedinci odlétnou zřejmě již počátkem srpna, jiní se naopak zdrží až do poloviny října. Na cestu zpět ze zimovišť se vydávají zpravidla v březnu a dubnu, na našem území se objevují okolo druhé poloviny dubna, jsou ale známa i březnová pozorování. U těchto brzkých nálezu se však může jednat o příslušníky severněji položených populací, kteří přes naše území jen protahují.

Na tahu i na zimovištích na hrdličky čeká kromě přirozených nástrah v podobě nepříznivého počasí a predátorů také nebezpečí ze strany lovců. Hlavně v oblasti Středomořího moře je hrdlička divoká atraktivním cílem místních lovců, kteří ji loví nejen kvůli získání ceněné zvěřiny, ale i jen tak pro zábavu. Jak na tahových cestách, tak i na zimovištích kromě nich čekají také zahraniční lovci, kterým

Hnízdoši klapáním zobáků způsobují podivnou muziku. Mladé hrdličky teprve po měsíci jsou s to vrkati. (...) Houkající samec sedává obvykle na vršku stromu, nadýmá hrdlo, sklání trochu hlavu a zobákem vydává svoje „turrturr“, jež často se opakuje a zhusta i v různých modulacích. Kratičké přestávky mezi tím vyplňuje zvláštními zvuky hrdelními, které pocházejí od vdechování; bývá je slyšati, jen jsme-li zcela na blízku. Za krásných jarních dnů z rána houkávají tito troubadouři často nepřetržitě, zakončující svůj lásky zpěv známým tleskavým poletováním. Kde se hnízdí více párů poblíž, oživují les velice příjemně těmito svými zvuky a pak – ono se tak sladce a mile dřímá a usíná v lese za houkání hrdliček a při jemném ševlu lupení za parného dne měsíce července!

Karel Kněžourek: Velký přírodopis ptáků. Díl druhý.
Nakladatelství I. L. Kober, Praha, 1912

Při toku samec nadouvá vole a vrká, aby imponoval samici a odradil případného soka

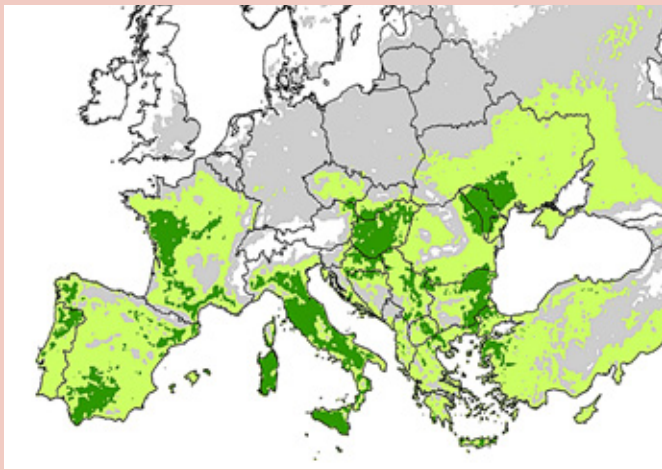
Foto: Jiří Bartoš (bartosphoto.cz)

Po přibližně dvou týdnech inkubace se hrdličkám divokým líhnou slabě ochmýřená, nepřiliš vzhledná mláďata

Foto: Markéta Bursíková a Jana Šýkorová

je lov umožněn za úplat. V Evropě mohou být hrdličky divoké legálně loveny v deseti členských státech EU. Četné návrhy na zákaz lovu hrdliček a dalších ptáků se však setkávají se silným odporem lovců a kvůli jejich lobby často i s neochotou úřadů k razantním změnám. Ještě větším problémem je nelegální lov. Podle některých odhadů je totiž jen v oblasti Středomoří ročně nelegálně uloveno okolo 600 tisíc hrdliček divokých. Problematickými státy jsou z pohledu lovu hrdliček i dalších tažných ptáků tradičně Libye, Sýrie, Řecko, Egypt, Kypr, Tunisko, Maroko a další. Situaci se snaží řešit ochranné organizace (často partneři BirdLife International), které odhalují nelegální lovce a vzdělávají místní obyvatele. Jejich práce není snadná, o čemž svědčí i fyzické útoky lovců na ochranáře. O intenzitě lovu na afrických zimovištích a tahových cestách je málo dostupných informací, ale nelze předpokládat, že by zde byla situace lepší než ve Středomoří, spíše naopak. Negativní vliv má

Od sčítání a hodinovek k vymezení prioritních oblastí pro podporu ohrožené hrdličky divoké

Pro úspěšnou ochranu jakéhokoliv ptačího druhu potřebujeme vědět, jak mu pomoci. Stejně tak potřebujeme vědět, kde mu pomoci. Tento problém má snadné řešení u druhů, které se vyskytují v jasně vymezených oblastech. Horší je to ale s druhy, které jsou široce rozšířené na velkém území. A to je i případ hrdličky divoké. Na její ochranu byl zpracován evropský záchraný program, který mimo jiné stanoví, jak tomuto druhu pomoci v době hnízdění. Autoři záchraného programu pak spolu s koordinačním týmem *Atlasu hnízdního rozšíření ptáků Evropy* (EBBA 2; www.ebba2.info) vytvořili mapu oblastí, které jsou pro ochranu hrdličky nejdůležitější. Tyto prioritní oblasti (*Priority Intervention Areas*) určují, kde se hrdlička divoká s nejvyšší pravděpodobností vyskytuje, a kde je tedy třeba nejdříve upravit hospodaření v krajině, aby to hrdličce pomohlo – čím tmavší barva na mapě, tím vyšší důležitost pro hrdličku.

Mapa vznikla díky údajům z kompletních seznamů druhů (v ČR tzv. hodinovek), případně z údajů ze sčítání ptáků v rámci prací na evropském atlasu. Data nasbíraná tisíci dobrovolných spolupracovníků atlasu tak slouží praktické ochraně druhů ještě před tím, než evropský atlas vyjde jako kniha. Díky kvalitně zpracovaným hodinovkám tak svým dílem přispěli i ornitologové z ČR. Všem za to patří dík!

Petr Voříšek

také rušení (hrdličky jsou často loveny na nocovištích nebo u zdrojů vody), které je stojí síly potřebné ke zvládnutí náročné migrace a následně i úspěšného hnízdění.

Problémy v zemědělské krajině

Druhým zásadním problémem, kterému hrdlička divoká čelí, je intenzivní zemědělství a s ním spojené změny krajiny. V důsledku kolektivizace zemědělství ve druhé polovině 20. století u nás došlo k likvidaci desítek tisíců hektarů a kilometrů liniové zeleně, remízků, stromů a křovin, které jsou důležitým hnízdištěm hrdliček. V rámci intenzifikace zemědělství ale tento fenomén postihl i západ Evropy a nutno podotknout, že řadou zemědělců jsou i dnes křoviny, stromy a remízky často chápány jako překážka v podnikání.

Kromě úbytku hnízdních příležitostí došlo i ke snížení potravní nabídky. Ta je způsobena změnami v osevních postupech (méně střídajících se plodin nebo změna poměru ozimů a jařin), snižováním heterogenity (jedna plodina je pěstována na sousedních polích) i nadměrným používáním herbicidů, které se užívají i pro tzv. desikace, vysoušení plodin před sklizní, kdy totální herbicid „spálí“ veškerou vegetaci, na kterou je aplikován. Vliv na dostupnost potravy má samozřejmě i používání moderní téměř 100% bezztrátové techniky (ptákům chybí zrno z výdrolu) a zároveň rychlé zaorání strnišť po sklizni. Hrdlička divoká potřebuje také vodní zdroje. Ty zmizely z naší krajiny spolu s melioračním šílenstvím v druhé polovině 20. století. Důsledky v podobě vysychání krajiny a nedostatku vody se naplno projeví například v průběhu minulého roku. Je překvapivé, že ne jeden zemědělec se i dnes snaží meliorace obnovovat nebo jinak odvodňovat plně mokřady.

Na druhé straně proti příliš intenzivnímu zemědělství stojí úplně opuštění od hospodaření na méně úrodných plochách. Ačkoli některá stadia zarůstání mohou být pro některé druhy včetně hrdličky příznivá, dochází postupně ke ztrátě potravních stanovišť a takové plochy se pro hrdličku stávají nevhodnými, byť by se zde třeba nacházel dostatek hnízdních příležitostí. Tento faktor je zřejmě zásadní příčinou úbytku hrdličky divoké a dalších druhů extenzivní zemědělské krajiny v balkánských státech, kde k opuštění půdy dochází opravdu v masovém měřítku.

Na zimovištích v Africe, kde nejsou tak důsledné kontroly používaných chemikálií jako v EU, jsou problémem i otravy různými látkami používanými v zemědělství. I zde dochází v důsledku růstu lidské populace k intenzifikaci zemědělství, a to se všemi negativními vlivy na přírodu.

Pestrá kulturní krajina, v níž se střídají pole s různými plodinami, meze a rozptýlená zeleň, je pro hrdličku divokou ideální

Foto: Václav Zámečník

Jak pomoci

Ačkoli se může zdát, že jednatelce toho v ochraně hrdličky příliš nezvládne, není to úplně pravda. Především majitelé zemědělské půdy se mohou začít zajímat, jakým způsobem na jejich půdě nájemece hospodaří – je to i v jejich zájmu, neboť půda vyčerpaná špatně nastaveným hospodařením ztrácí finanční hodnotu. V rámci místních komunit, spolků či mysliveckých sdružení se můžete pokusit prosadit výsadbu remízků, pásů křovin podél polních cest nebo vysévání biopásů. To platí i pro zemědělce, kteří třeba přemýšlejí, jak by mohli v rámci svých možností něco vrátit krajině, která je živí. Více informací o ptácích a zemědělské krajině lze najít v *Ptačím světě* 4/2018, časopise *Ochrana přírody* 4/2018 nebo na webu ČSO. Tam se lze také podpisem zapojit do petice, která požaduje šetrnější a zodpovědnější hospodaření v naší krajině jak na úrovni státu, tak celé EU (více na str. 26).

V reakci na významné změny početnosti hrdličky divoké v Evropě byl v roce 2018 přijat evropský akční plán a členské státy EU se měly zavázat, že podle něj budou společně postupovat při ochraně hrdličky (ČR tak učinila prostřednictvím MŽP a AOPK ČR). Navržena jsou například agroenvironmentální opatření, jako je výsadba křovin, tvorba úhorů a biopásů. Hrdlička divoká se tak stává dobrým příkladem tzv. deštníkového druhu, díky jehož ochraně a ochraně jeho prostředí jsou zároveň chráněny i další, třeba méně atraktivní druhy zemědělské krajiny.

Použité zdroje jsou uvedeny na webových stránkách časopisu.

Jan Havlíček | pracuje v AOPK ČR jako koordinátor monitoringu ptáků. Jako spolupracovník se za ČR podílel na evropském akčním plánu pro hrdličku divokou. Zpracovává studii o biotopových nárocích tohoto druhu v ČR a snaží se přispět k nově připravovanému agroenvironmentálnímu opatření pro ptáky zemědělské krajiny. Propaguje sběr náleзовých dat mezi veřejností a věnuje se akustickému monitoringu nočních ptáků.

Znáte měkkozobé?

Holub maorský (*Hemiphaga novaeseelandiae*) je endemitem Nového Zélandu, kde byl zvolen ptákem roku 2018. Libuje si v požívání zkvašených plodů, říká se mu proto opilý holub.

Měkkozobí patří u nás k nejběžnějším ptačím obyvatelům měst. Vždyť náměstí bez holubů věžáků a parky bez hrdličky zahradní si už ani nedovedeme představit. Naše druhy jsme vám na ilustracích Jana Hoška představili v Ptačím světě 3/2014. Holubi ale zdaleka nejsou jenom mdle zbarvení zrnožraví ptáci žijící v početných hejnech. Abychom vám ukázali, jak pestrá a zajímavá skupina ptáků to ve skutečnosti je, vybrali jsme tentokrát několik různorodých zástupců z celého světa.

Kolébavá chůze na krátkých nohách, malá hlava, kulatá hrud' se silnými prsními svaly a kořen zobáku pokrytý měkkým ozobím. Tento typický model těla má až na výjimky všech 351 druhů měkkozobých, od holuba trpasličího (vážícího 50 gramů) až ke korunáči vějířovému (o váze úctyhodných 2,5 kilogramu). Vyjma polárních oblastí jsou rozšířeni celosvětově, od deštných pralesů přes pouště a mírné šířky až k pobřežím oceánů.

Kromě stavby těla najdeme ještě několik dalších společných znaků. Například takzvané holubí mléko, kterým rodiče krmí svá mláďata. Tato tvarohovitá hmota se tvoří ve voletí obou pohlaví a je obdobou savčího mléka. Kvůli náročnosti na jeho tvorbu má holubí snůška vždy pouze jedno až dvě vejce, víc mláďat by rodiče neuživili.

Hnízdění holubů probíhá několikrát ročně. Hnízdo bývá jednoduchá stavba, často v koruně stromu. Jen ti měkkozobí, kteří jsou nelétaví nebo létají zřídka, hnízdí na zemi. Mnoho holubů nicméně létá výborně a rychle a má skvělý orientační smysl.

Dalším společným znakem holubů je svalnatý žaludek skvěle připravený na zpracování potravy polykané vcelku. Zrnožraví holubi žijící nejčastěji v mírných šířkách mají v žaludku směs kamínků a písku, takzvaný grit, kterým semena rozdrtí. Plodožraví tropičtí holubi zpracovávají potravu v žaludku pomocí hrotů, které plody ostrouhají až na semeno. Někteří holubi dokáží díky roztažitelné čelisti pozřít i plod o velikosti své hlavy. Ti, kteří žijí v tropech, jsou většinou velmi pestrě zbarvení, což podtrhuje jejich exotický vzhled. Bohužel některým z nich hrozí vyhynutí kvůli lovu a mizení vhodného životního prostředí, především z důvodu kácení pralesů.

V hustých pralesích Austrálie a Indonésie se skrývá pták velikosti kosa, **holub nádherný**. Svě jméno si nevysloužil náhodou. Fialová čepička, oranžový límec, modrá hrud' s černým opaskem a hřbet a křídla se všemi odstíny zelené z něj dělají jednoho z nejpestřejších zástupců měkkozobých. Ne nadarmo Slováci nazývají celý rod *Ptilinopus* jako pestroš.

Patří do něj i nejmenší měkkozobý pták na světě **holub trpasličí**. Váží sotva 50 gramů a dorůstá nanejvýš 15 centimetrů. Jako většina tropických měkkozobých je i on plodožravý a polyká celé bobule, které zpracuje až v žaludku. Je skutečným trpaslíkem oproti holubovi, se kterým sdílí biotop na ostrově Nová Guinea.

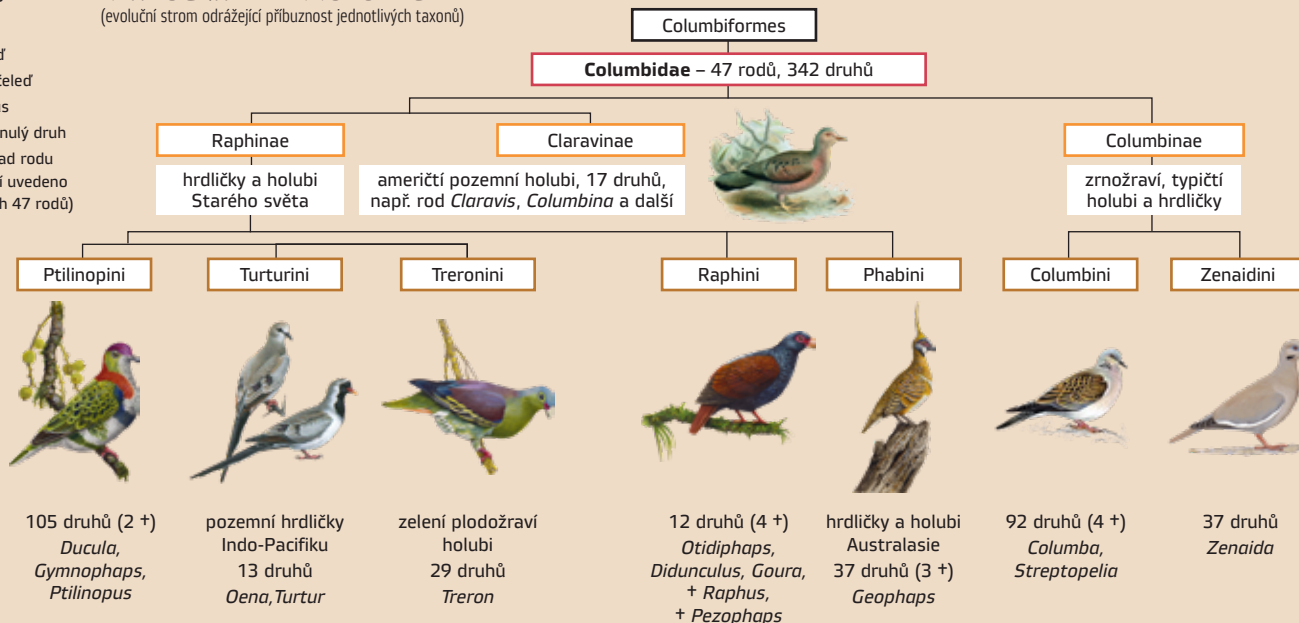
Tím je **korunáč vějířový**, největší holub světa. Navzdory své velikosti je velmi plachý a lekavý. Při ohrožení vylétá do výšky, nejčastěji do koruny stromu, kde také hnízdí a nocuje. Den ale tráví v hejnu na zemi vyhledáváním spadlých plodů. Tokající samec se projevuje hlasitým dunivým houkáním a vibrováním, při němž předvádí taneční figury. Samice reaguje roztažením křídel a pobíháním kolem samce, přičemž

Vysvětlivky:

- řád
- čeleď
- podčeleď
- tribus
- + vyhynulý druh
- Oena příklad rodu (není uvedeno všech 47 rodů)

KLADOGRAM MĚKKOZOBYCH

(evoluční strom odrážející příbuznost jednotlivých taxonů)

Holubi světa

Druhová různorodost

Ilustrace: Jan HOŠEK

Holub jihoasijský

Treron curvirostra

Velikost: 22,5–31 cm; 112–186 g
Prostředí a rozšíření: deštné lesy; jihovýchodní Asie
Početnost: neznámá, klesající trend
Ohrožení dle IUCN: málo dotčený (LC, least concern)

Holub zejkozobý

Didunculus strigirostris

Velikost: 31–38 cm; 400 g
Prostředí a rozšíření: zalesněné horské svahy; samojské ostrovy Upolu a Savai'i
Početnost: 50–249 ex., klesající trend
Ohrožení dle IUCN: kriticky ohrožený (CR, critically endangered)

Holub zelenobílý

Ducula forsteri

Velikost: 42–52 cm; 500 g
Prostředí a rozšíření: deštné lesy; ostrov Sulawesi
Početnost: neznámá, klesající trend
Ohrožení dle IUCN: málo dotčený (LC, least concern)

Holub horský

Otidiphaps nobilis

Velikost: 42–50 cm; 500 g
Prostředí a rozšíření: deštné lesy; Nová Guinea
Početnost: neznámá, klesající trend
Ohrožení dle IUCN: málo dotčený (LC, least concern)

Holub křepelčí

Geophaps plumifera

Velikost: 20–24 cm; 73–130 g
Prostředí a rozšíření: pouště, polopouště; střední a severozápadní Austrálie
Početnost: neznámá, stabilní trend
Ohrožení dle IUCN: málo dotčený (LC, least concern)

Početnost a ohrožení: The IUCN Red list of threatened species; Červený seznam ohrožených druhů vydávaný Mezinárodním svazem ochrany přírody (IUCN); www.iucnredlist.org

del Hoyo J., Elliott A. and Sargatal J. 1997: Handbook of the Birds of the World – Volume 4, Sandgrouse to Cuckoos, Lynx Edicions

Hošek

Holub nádherný

Ptilinopus superbus

Velikost: 21–24 cm; 76–145 g
Prostředí a rozšíření: deštné lesy;
Austrálie, Nová Guinea a Indonésie
Početnost: neznámá, klesající trend
Ohrožení dle IUCN: málo dotčený
(LC, least concern)

Holub australský

Lopholaimus antarcticus

Velikost: 40–45 cm; 475–600 g
Prostředí a rozšíření: deštné lesy;
východ Austrálie
Početnost: neznámá, klesající trend
Ohrožení dle IUCN: málo dotčený
(LC, least concern)

Holub trpasličí

Ptilinopus nainus

Velikost: 13–15 cm; 50 g
Prostředí a rozšíření: nížinné deštné
lesy; Nová Guinea
Početnost: neznámá, stabilní trend
Ohrožení dle IUCN: málo dotčený
(LC, least concern)

Korunáč vějířový

Goura victoria

Velikost: 66–74 cm; 2 500 g
Prostředí a rozšíření: údolí v nížinách,
deštné lesy; severní Nová Guinea
Početnost: 10–20 000 ex., klesající trend
Ohrožení dle IUCN: téměř ohrožený
(NT, near threatened)

Foto: Martin Mecnarowski (photomecan.eu)

K nejpěstřejším holubům patří plodažravý holub páskovaný (*Treron bicinctus*) z tropické jižní Asie

vydává krátké sykové zvuky. Korunáči jsou kvůli odlesňování a lovu na maso a peří ohroženým druhem.

Mezi ohrožené druhy patří i **holub zejkozobý**. Žije už pouze na zalesněných horských svazích samojských ostrovů Upolu a Savaii v počtu 50–249 dospělých jedinců. Ohrožuje ho ilegální lov na maso, zavlečené druhy (především kočky) a odlesňování pralesů. Jeho latinské jméno *Didunculus* znamená malý dodo a skutečně se tomuto již vyhynulému druhu měkkozobých podobá a patří k jeho nejbližším příbuzným. Stejně jako dodo neboli dronte mauricijský má i holub zejkozobý zavalité tělo, velký zobák, kterým drtí plody, a zdržuje se převážně na zemi. Žije velmi skrytě v odlehlých oblastech a pro pozorovatele je téměř vyloučené ho spatřit v přírodě.

Život v ústraní upřednostňuje i **holub horský**. V angličtině se jmenuje holub bažantí a opravdu více připomíná hrabavého ptáka než holuba. A to nejen stavbou těla, ale i tím, že při vyplašení rychle vzletne a dokáže také běhat na vysokých, štíhlých nohách. Často se skrývá v přítmí pralesa

a hnízdo si staví na zemi, nejčastěji skryté pod keřem či mezi nadzemními kořeny. Je to samotář, který žije nanevýš v páru.

To **holub zelenobílý** společnost ostatních ptáků svého druhu vyhledává. Ve své domovině na ostrově Sulawesi je často k vidění ve velkých hejnech, jak v koruně stromu otrhává bobule a plody. Díky svému specifickému zbarvení je nezaměnitelný. Má bílou hlavu i břicho, které lemují zelený pláštěk. Těl a spodní strana ocasu jsou barvy mědi a ocasní pera zdobí bílý pruh.

Ocasem s bílým pruhem a tmavou špičkou se vyznačuje také **holub australský**. Jako jediný holub se může pochlubit chocholkou, která začíná na kořeni zobáku jako šedá a táhne se až k šíji, kde má hnědou barvu. Často cestuje ve velkých hejnech australskými deštnými lesy daleko za potravou. Při trháni bobulí a plodů dokáže viset i hlavou dolů. Nocuje a hnízdí vysoko v korunách stromů, kde se skrývá před zraky zvědavců. Tokající páry předvádějí ve vzduchu bok po boku zasnubní tance.

Dalším australským endemitem je drobný **holub křepelčí**, který se obdivuhodně dokázal přizpůsobit vysokým teplotám v australské poušti. Před přímým sluncem se ukrývá ve štěrbinách mezi kameny, kde dokáže přečkat teploty až kolem 45 stupňů Celsia. Při sezení na hnízdě je vždy otočen zády ke slunci tak, aby měl přední část těla ve stínu. Kvůli tomu se musí neustále otáčet dokola. Samec se při toku uklání k zemi, přičemž zvedá a rozprostírá křídla a ukazuje duhová lesklá pírka.

Duhoví jsou také všichni zástupci rodu *Treron*. Jejich barvy by jim mohl závidět kdejaký papoušek. Žijí v tropech a žijí se především bobulemi přímo ze stromů. Typické je pro ně zelené zbarvení ve spojení se spoustou dalších pestrých barev. Například **holub jihoasijský** zelenou barvu střídá s modrou na hlavě a rudohnědou a žlutou na křídlech. Nezaměnitelný je díky zářivě zelenému kroužku kolem oka. Všichni holubi rodu *Treron* jsou výborní letci žijící ve velkých hejnech, podobně jako naši známí holubi věžáci, ke kterým jsme se opět oklikou vrátili.

Věra Sychrová | je původní profesí novinářka. V ČSO, kde má na starosti komunikaci s médii a veřejností, spojuje své dvě největší záliby – ochranu ptáků a žurnalistiku.

Pták roku

Operace Hrdlička

Pod tímto dobrodružně znějícím názvem se ve skutečnosti skrývá projekt, který zahájily čtyři britské organizace v roce 2012. Hrdliček divokých ubylo v britské krajině od roku 1970 neuvěřitelných 93 % a dříve běžný pták se stal raritou. Projekt si proto klade za cíl lépe porozumět příčinám dramatického úbytku hrdliček a zastavit jej.

Hvězdnou slávu projektu přinesl Titán – první britská hrdlička, která byla vybavena satelitním vysílačem. Stalo se tak roku 2014 a tisíce lidí pak mohly v přímém přenosu sledovat její cestu z Britských ostrovů na zimoviště v Mali a zpět. Satelitní sledování pokračovalo ještě následující sezonu a poslední signál poslal Titán z Mali na jaře 2016, těsně před očekávaným jarním tahem zpět na Britské ostrovy. Jestli ho tam něco snědlo, nebo vysílači došla baterka, se už nikdo nikdy nedozví, i tak jsme ale získali obrovské množství údajů o migraci hrdliček. Potvrdilo se, že hrdličky táhnou především

v noci a během jednoho zátahu urazí 500 až 700 km. Nejvyšší rychlost, které dosahují, je úctyhodných 60 km/h, a cesta do Afriky jim tak zabere přibližně měsíc. Titán po oba roky opustil Británii ve stejný den a byl věrný jak hnízdišti, tak zimovišti. Během migrace byl však velmi flexibilní a jednotlivé zastávky i trasu přizpůsobil aktuálním podmínkám. Jasně nám ukázal, že ačkoli hrdličky vnímáme jako „naše“ evropské ptáky, faktem je, že v Africe stráví šest měsíců oproti pouhým čtyřem v Evropě (zbylé dva měsíce tráví na tahu).

Velký úspěch Titánovy odyssey vytvořil podhoubí pro větší projekt satelitního monitorování hrdliček divokých. V roce 2016 tak bylo ve východní Anglii za velkého zájmu veřejnosti satelity vybaveno 10 dalších hrdliček. Polovina z nich uhynula ještě v Anglii – příčinou byla zřejmě predace. Na cestě byl jeden pták legálně uloven ve Španělsku, a tak se až do svých zimovišť v Mali dostali pouze čtyři ptáci. Jeden z nich přestal vysílat ještě v Africe a zřejmě tam zahynul a další přestal posílat informace o své poloze na začátku června hned po návratu do Anglie. Pouze dva ptáci z deseti se tak dožili dalšího hnízdění.

Podobný projekt satelitního mapování právě probíhá na Maltě a ve Francii. Ve Francii již bylo označeno 26 ptáků (každý z nich samozřejmě dostal jméno – můj oblíbenec je „John TV Star“), bohužel jen pěti z nich se podařilo prokazatelně absolvovat cestu z hnízdišť na zimoviště a zase zpět. Nutno ale podotknout, že pokud vysílač

Foto: BirdLife Malta

Satelitní vysílač váží 2,5 gramu dokáže ptáka lokalizovat s přesností na 250 m a je vybaven malým solárním panelem, který dobíjí jeho baterii

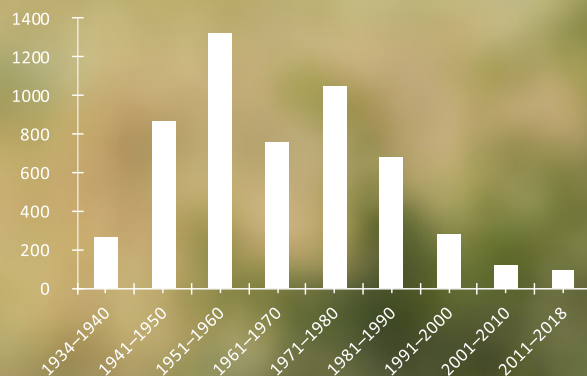
přestane odesílat údaje o poloze, neznamená to automaticky úhyn ptáka. Na vině může být porucha nebo slabá baterie – ptáků, kteří celou cestu zvládnou, tak může být více. Většina jedinců, kteří se přestali hlásit, byla naposledy lokalizována v Evropě. Pokud rádi cestujete prstem po mapě, velmi doporučuji navštívit web <http://turtledoveresearch.com> a prohlédnout si trasu jednotlivých ptáků. Stránky jsou bohužel pouze ve francouzštině, ale překladáč od Googlu funguje dostatečně dobře, aby byly přeložené texty srozumitelné.

Operace Hrdlička se ale kromě rozšíření znalostí o migračním chování hrdliček věnuje i praktické ochraně druhu na hnízdištích. Tým odborníků radí zemědělcům a majitelům půdy napříč Anglií, jak zajistit hrdličkám vhodné prostředí, kde najdou dostatek potravy. Jen pomocí změn v kulturní krajině totiž můžeme zabránit vymizení tohoto krásného ptáka z Evropy.

☛ Zbyněk Janoška

Nebezpečné cesty hrdliček divokých

Foto: David Havel (dhpphoto.cz)

Počty okroužkovaných hrdliček divokých v letech 1934–2017 (do roku 2002 byly české kroužky používány i na Slovensku)

Hrdlička divoká je mezi našimi holuby jediným dálkovým migrantem. Zatímco její synantropní příbuzná je po masivní expanzi severozápadním směrem v minulém století v současnosti v podstatě stálá, tráví náš nejmenší zástupce měkkozobých zimní období v pásmu Sahelu jižně od Sahary. Další dva druhy – holub hřivnáč a holub doupňák – pak neopouštějí evropský kontinent a zimují především v západním Středomoří (Francie, Španělsko) a v posledních letech stále častěji i u nás.

Ačkoli bylo u nás do roku 2017 okroužkováno více než 5 tisíc hrdliček divokých (více než 90 % před rokem 1990!) a získáno 89 zpětných hlášení, nemáme zatím jediný doklad o přesné poloze zimovišť naší populace. Zimní nálezy z východního Středomoří (Řecko, Libye, Sicílie) pocházející od střelených ptáků mají s velkou pravděpodobností nepřesně nahlášená data ulovení. Ze zpětných hlášení vyplývá jednak silný lovecký tlak ve Středomoří (více než 90 % jedinců bylo střeleno), jednak preference jižního směru tahu. Většina podzimních i jarních nálezů pochází z Řecka, Itálie, Malty a Libye, což napovídá zimovištím ve středním a východním Sahelu. Pouze dva nálezy ze Španělska naznačují kontakt se západním Středomořím a možné ojedinělé zimování našich hrdliček v západní Africe. Za zmínku stojí především druhý španělský nález, který je v kontextu ostatních opravdu unikátní. Jedná se totiž o první a jediný kontrolní odchyt naší kroužkované hrdličky divoké ve Středomoří. Samec označený symbolicky na prvního máje 2016 Milicou Požgayovou u Mutěnic na Hodonínsku byl 7. dubna následujícího roku kontrolován na ostrůvku Illa de l'Aire v balearském souostroví. Naše kroužkovací výsledky ukazují i na poměrně vysokou věrnost rodišti a hnízdišti. Hrdličky označené jako mláďata na hnízdě byly v následujících letech kontrolovány do 3 km od rodiště, dospělí ptáci pak do 8 km (jeden pták byl kontrolován na stejném místě po 7 letech).

Zhodnocení tahových poměrů v celoevropském měřítku provedené na základě analýzy výsledků kroužkování švýcarskými a německými ornitology ukazuje existenci tří hlavních tahových cest. Západní přes Pyrenejský poloostrov do západní Afriky, kterou táhnou ptáci z Britských ostrovů, Francie a Německa, centrální přes Itálii, Maltu a Řecko, kterou využívají naši ptáci, a východní přes Řecko a Turecko, kterou preferují hrdličky hnízdící v Maďarsku. Zajímavým zjištěním je existence migračního rozhraní mezi německou a českou populací.

Ruku v ruce s dramatickým úbytkem početnosti pochopitelně silně poklesly i počty okroužkovaných hrdliček divokých, které se u nás v posledních 15 letech pohybovaly mezi 3–22 ročně označenými jedinci, a kroužkování už tak pouze obtížně přispěje k poznání zimovišť naší populace. Situace v dalších evropských zemích je velice podobná. Odpovědi na podrobnější otázky týkající se tahu toho druhu našťastí přineslo sledování pomocí geolokátorů a nejnověji i satelitní telemetrie (viz článek Zbyňka Janošky na sousední straně). Výzkum migrace francouzské hnízdní populace za využití geolokátorů v letech 2009–2010 na ostrově Île d'Oléron v Biskajském zálivu přinesl zajímavé výsledky týkající se tahových zastávek a pohybu na vlastních zimovištích. Francouzské hrdličky zimovaly především v oblasti Mali a Mauretánie. Zimní období netrvaly na stejném místě, ale někteří ptáci se přesunovali až v řádu stovek

Místa nálezů našich hrdliček divokých ve Středomoří na podzim (VIII.–X., žlutě), v zimě (XI.–II., modře) a na jaře (III. – 15. V., zeleně)

kilometrů východním směrem. Zpět na hnízdiště tak hrdličky táhly výrazně východněji než při podzimním odletu. Zásadním zjištěním vyplývajícím z této studie je zaznamenání poměrně dlouhých tahových zastávek po jarním přeletu Sahary v Maroku a Alžírsku, trvajících až několik týdnů. Francouzští ornitologové předpokládají, že právě podmínky (počasí, potravní nabídka) v této oblasti mohou mít zásadní vliv na populační dynamiku hrdličky divoké. Pro naši populaci táhnoucí především východním Středomořím ale výsledek této studie vyznívá neradostně. Pokud podobné tahové schéma vykazují i populace zimující ve středním a východním Sahelu, budou velice pravděpodobně energii po přeletu Sahary doplňovat v Egyptě, Tunisku a Libyi – tedy zemích s obrovským loveckým tlakem a neregulovaným jarním lovem. A to může být pro naši málo početnou populaci skutečně fatální.

✉ Jaroslav Cepák,

Kroužkovací stanice Národního muzea

Jako malý kluk jsem hrdličky divoké vidával u dědy za vsí a tehdy jsem je považoval za běžné ptáky, něco jako vrabce. Chodil jsem je pozorovat a poslouchat do starého ovocného sadu. S pauzou mnoha let jsem si zase cestu k ptákům našel přes hledáček fotoaparátu, ale o hrdličky divoké byla najednou nouze. Jednou v létě jsem vyrazil na Moravu fotit vlhy. Bylo krásné počasí, ale písčité stěny s vletovými otvory do nor byly opuštěné, nad hlavou žádné švitoření. Co teď? Jižní Morava je plodná země, i zkusil jsem štěstí jinde. Před lety mi kamarád ukázal starou pískovnu uprostřed polí, kde vlhy v minulosti hnízdily. Na místě jsem hned věděl, že jsem tam správně. Vzduchem se neslo měkké „prryt, prryt“ a vlhy lovily na nebi hmyz. Viděl jsem, jak sedají na keře kolem hrany pískovny, a tak jsem jim připravil větev, kterou za chvíli přijaly jako výborné místo k sezení. Pak jsem najednou zaslechl hlas, který jsem už dlouho neslyšel. Za chvíli na větévce přistála i samotná hrdlička divoká, a já si tak mohl po letech opět vychutnat její přítomnost. S vlhami se snášela dobře, jen si na větvičce udržovala malý odstup a občas se vlhy na hrdličku hašteřivě podívaly, ale k žádnému konfliktu mezi nimi nedošlo.

Jiří Hornek

Krutihlavový hlavolam aneb nad čím krutihlav kroužil hlavou

Milí kamarádi,
tak se mi v hlavě vylíhl nápad, že vám zase jednou pošlu pohlednice ze svých cest. Poprosil jsem poštovní holuby, aby vám je doručili, a své známé, aby vám napsali vzkazy:

U N V Ě T E

Ě V Ě Á D E E

Doufám, že jste si pěkně počítli. Pokud ne, tak to bude tím, že jsou vzkazy i v cizích jazycích. To víte, my jsme zcestovalí. Anebo to ti poštovní holubi cestou potrhali a popletli, jak bojovali s povětrím hlava nehlava, jen aby pohlednice předali. Nebo obojí. Nezbyvá než všechny dílky přeskádat. Když získáte správné obrázky, přečtete i vzkazy. Dozvíte se, kolik hrdliček divokých okroužkovali čeští kroužkovatelé v roce 2017.

Těším se na jaro. Až se vrátím, budu rád, když mi odepíšete a dozvím se, kdo z mých známých vám poslal vzkaz z Česka, kdo z Řecka a kdo ze Španělska. Buďte zdraví.

Váš Krůťa

Připravila Vladka Sládečková

Polet' se mnou do přírody

Tipy na aktivity pro rodiny s dětmi

Ahoj, kamarádi!
Možná víte, že hrdličky jsou od pradávna symbolem lásky a věrnosti. Může za to jejich krása a jemnost jejich vrkání. Při námluvách se samec uklání, čepýří, přešlapuje, vrká a jemně čechrá partnerce peří na hlavě. Pak se předvádí v letu. Když vzlétá, vypadá to, jako když tleská křídly. Tomuto chování říkáme tok. Už jste u toho byli? Viděli jste tokat hrdličky nebo hřivnáče? Určitě to stojí za to!

Pusťte se do pátrání po tokajících hrdličkách a jejich příbuzných – i pokud jste svědky toku byli již v minulosti. Poslouchejte, zda uslyšíte úvodní tlesnutí při vzletu. Pozorně si ptáky prohlédněte a pokuste se určit, který druh pozorujete. Pomohou vám k tomu obrázky, na kterých vidíte důležité určovací znaky. Věnujte pozornost i jejich hlasu – podle něho je snadno odlišíte. Napslouchat si je můžete na www.birdlife.cz/ptak-roku-2019-hrdlicka-divoka. A nezapomeňte, že každý druh má rád jiné prostředí! Zatímco hrdličku zahradní potkáte nejčastěji v lidské zástavbě, hrdlička divoká je obyvatel polí a luk. A holub hřivnáč? Toho můžete potkat vlastně kdekoli.

Pozorovaný tok nakreslete, vyfoťte nebo ho můžete natočit na krátké video – záleží na tom, co máte nejradši nebo co vám jde nejlépe. Za povedené záběry či obrázky, které bychom mohli sdílet na Facebooku, budeme moc vděční! Můžete je zaslat na adresu dobruska@birdlife.cz.

Už se na ně moc těším a přeji úspěšné pátrání!

Váš Krůťa

Gabriela Dobruská

Hrdlička zahradní

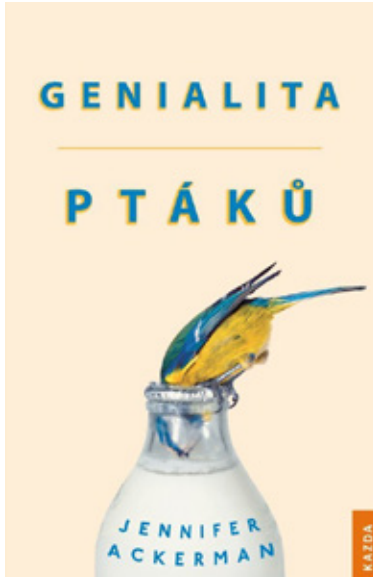

Hrdlička divoká

Ilustrace: Jan Hošek

Genialita ptáků

Konečně u nás vychází úspěšná kniha přeložená do dvaceti jazyků a ověněná řadou cen. Český čtenář se tak díky počínání malého rodinného nakladatelství Kazda poprvé setkává s uznávanou popularizátorkou vědy Jennifer Ackermanovou. Její styl vyprávění je místy napínavý, jinde vtipný, ale vždy zejména čtivý a srozumitelný. Předkládá nám zcela nový pohled na ptačí mozek, který věda získala teprve v posledních desetiletích. Dlouho jsme si mysleli, že ptáci nemohou dosahovat inteligence savců kvůli nedostatku šedé kůry mozkové. Nyní se ukazuje, že ptačí mozek disponuje obdobnou strukturou obsahující stejné množství neuronů jako savčí mozková kůra, jen jsou v ní jinak poskládané – zatímco u savců jsou složeny do šesti vrstev jako překližka, u ptáků jsou seskupeny jako stroužky česneku. Ptáci během 300 milionů let samostatné evoluce dospěli k odlišné stavbě mozku, jeho výkonnosti si však se savci nežadají.

Jennifer Ackerman: Genialita ptáků,
Kazda 2018, 351 stran,
běžná cena v e-shopu ČSO 390 Kč,
cena pro členy 320 Kč

V osmi kapitolách se dozvídáme, jak ptáci vyrábějí a používají důmyslné nástroje, trefí domů ze vzdálených míst, kde nikdy nebyli, vzájemně se utěšují ve stresových situacích a komunikují způsobem, který připomíná lidskou řeč. Všechna zjištění jsou založena na faktech publikovaných v odborných časopisech (jež nalezneme v obsáhlém výčtu citací). Erudovanost autorky dokládá i skutečnost, že v loňském roce byla hostem prestižního Mezinárodního ornitologického kongresu (IOC) ve Vancouveru, kde měla svůj vlastní seminář. Během práce na *Genialitě ptáků* cestovala za výzkumníky z celého světa, s nimiž diskutovala jejich závěry, ale putovala i za hlavními aktéry, aby je mohla pozorovat na vlastní oči v jejich prostředí.

Knihu vřele doporučuji každému, kdo má rád ptáky a chtěl by je více pochopit. Kromě nových informací, nad kterými budete kroutit hlavou, a poutavých zážitků, které budete mít nutkání přečíst nahlas komukoli, kdo je právě vedle vás, si na knížce cením zejména toho, jak spolehlivě dokáže ve čtenáři vzbudit obdiv a nadšení pro naše ptačí souputníky. Po jejím přečtení se na ně zřejmě budete dívat jinak – na strakách, plenitelkách hnízd, oceníte úžasnou inteligenci a společenský důvtip a v holubech obtěžujících trusem a parazity spatříte sloní paměť a navigační schopnosti, kterými předčí i londýnské taxikáře.

✎ Alena Klvaňová

Krmíme ptáky v zahradě

Nová kniha Anity a Norberta Schäfferových věnující se příkrmování ptáků zasluhuje pozornost všech zájemců o tuto problematiku. Ačkoliv je v názvu knihy zmíněno celoroční krmení, autoři se kriticky na podkladě vědeckých výzkumů zamýšlejí nad jeho pozitivy i ověřenými negativy.

Publikace rozdělená do tří částí pojednává na začátku o významu potravy pro ptáky a její dostupnosti během roku. Autoři otevřeně přiznávají, že toho stále víme příliš málo, abychom mohli otázku celoročního příkrmování objektivně zhodnotit. Dosavadní poznatky by nebyly získány bez projektů občanské vědy a cílených výzkumů. Porovnávají jsou výsledky studií na příkrmovaných ptácích v zahradách i mimo ně s ohledem na hnízdní úspěšnost, hustotu a celkovou kondici. Krmení ptáků není autory přeceňováno. Přiznávají, že prioritní význam má zachování kvalitního prostředí s přirozenou nabídkou potravy, které krmítka nemůže nikdy nahradit. Proto neopomíjejí zdůraznit význam přírodních zahrad, v nichž ptáci celoročně naleznou přirozenou potravu.

Druhá část knihy je především nabitá informacemi o druzích krmiva. Kromě jeho rozdělení a preferencí jednotlivými druhy je zmíněna

i problematika původu prodávaných krmiv a možného obsahu škodlivých látek. Zajímavé je například zjištění, že zakoupením méně kvalitních směsí semen můžeme nechtěně podpořit šíření invazivní severoamerické rostliny ambrosie pelyňkolisté. Inspiraci zde najdou všichni, kteří rádi do krmítek nasypou i něco jiného než slunečnici. V neposlední řadě

Anita a Norbert Schäffer: Krmíme ptáky v zahradě po celý rok a přírodně,
Mladá fronta Praha 2018; 126 stran;
běžná cena v e-shopu ČSO 250 Kč,
cena pro členy 225 Kč

je zmíněna i otázka možného přenosu nemocí mezi ptáky na krmítku. A proto jsou doporučeny praktické rady, jak toto riziko minimalizovat výběrem krmítka a jeho pravidelným čištěním.

Závěrečná část představuje portréty 34 nejběžnějších ptáků zahrad. Kromě odstavce o chování u krmítka a oblíbeného krmiva zde ornitolog nesmí očekávat informace, jež by nenašel i v jiných určovacích příručkách. Jelikož je ale kniha určena i laické veřejnosti, je struktura textu druhových stránek patrně záměrná. Pozastavit se lze nad výběrem některých druhů (rorýs, vlaštovka, jirčička). I když je v textu uvedeno, že krmítka nenavštěvují, ale

jedná se o běžně pozorovatelné druhy, jsem názoru, že jejich zařazení do publikace o krmení ptáků je diskutabilní.

Knížka nemá žádné závažné nedostatky a s nejnovějšími poznatky a kvalitní fotodokumentací se tak stává atraktivní knihou pro zájemce o pozorování ptáků i ornitology.

✎ Tomáš Brinke

Na svých toulkách za ptáky sledujte i veverky!

Pomozte nám zmapovat, kde všude u nás veverky žijí. V nálezové databázi ochrany přírody jsou místa, odkud zatím nemáme žádná pozorování. Své nálezy zadávejte do mobilní aplikace BioLog a pomozte nám tato prázdná místa zaplnit. Děkujeme Vám.

<http://biolog.nature.cz/>

Kde je dům holubí?

Všude

Foto: Tomáš Grimm

Rodů 49, v nich 351 druhů, rozšířených po úplné ploše většiny kontinentů, s výjimkou severské tundry a antarktických ledových pustin. Columbidae je jednou z mála ptačích čeledí, o níž můžeme bez nadsázky uvést, že je doma skutečně úplně všude. Z části i v důsledku lidské činnosti.

Společně s kurem domácím patří totiž, mimo jiné, jeden druh holuba k nejstarším domestikovaným ptákům. Jde o holuba skalního (*Columba livia*). Sotva člověk poněkud přestavěl krajinný ráz, všiml si samozřejmě, že mu pták nezanedbatelné velikosti přilétá v početných hejnech téměř pod nos. Tedy na zub.

Nejdříve si tak navzájem (nedobrovolně) obstarávali potravu. Pak se pustili do sofistikovanějšího využívání jednoho druhým. Už ve starověku domácí holub zaujal svými orientačními schopnostmi, pročež byl, jako tvor mající k dispozici navíc rychlá křídla a vzdušnou čáru, využit jako zcela přírodní médium pro přenos krátkých textových zpráv – jako holub poštovní. Za věrné služby dostal čisté suché hnízdo, do kterého mu nelezl žádný predátor. Lidé a holubi si všimli jedni druhých stále intenzivněji, až jejich vztah vyústil i do estetické smyčky. Začali se jeden druhému líbit. Lidská výzbroj a výstroj je ovšem v tomto ohledu na několikrát vyšším levelu než holubí a pojem krásy souvisí s lidským mozkem úžeji, šířeji i hlouběji než s holubím. Takže to byli holubi, kteří začali být šlechtěni lidmi nejen pro větší jedlé tělo nebo lepší letové schopnosti, ale i pro potěchu oka: ornament, barvu a tvar.

Ohromen rozrůzněností holubích plemen právě jimi zabydlel část své stěžejní práce *O původu druhů* nejskloňovanější přírodopysce všech dob Charles Darwin. Jimi ilustroval sílu (a existenci vůbec) usměrněného přírodního výběru – umělé selekce „na znak“ – ze společného předka. Není se čemu divit. Pět let starý oficiální seznam mezinárodně uznávaných plemen holubů¹ obsahuje položek téměř třikrát více než seznam všech druhů čeledi Columbidae. Končí pořadovým číslem 1106, což je údaj dech beroucí, neřkuli přímo vyražející.

Nějaké ty bagdety, flamenky, jeptišky, krymky, třasokrčky, holokrčky nebo straky, nějakí ti kotrláci, voláci, čejky, racci, skřivani, římané, káníci, orlíci, rysi, damascéni, štítníci, mniši, kropenáci, elmeři, rejdiči, bubláci, pávici, parukáři, bělohlávcí či barevnohlávcí tu a tam nenašli cestu do rodné budky nebo se jako mladí ptáci vylétli poohlédnout po lepší parcele pro stavbu hnízda. Nedbajíce na čistotu linie se hezky pěkně zase prokřížili mezi sebou navzájem. A stejně jako třeba rorýs nebo kavka tihne i holub, byt domestikovaný, po vzoru dávných předků k výklenkům,

Holub skalní to má snadné: lidé jej rozvezli po všech kontinentech, a ještě mu vystavěli umělé útesy. Dokonce i v nadmořských výškách celkem extrémních: útes na obrázku, totiž bazilika sv. Františka, bere dech nejen krásnou výzdobou, ale i zde přítomným nízkým obsahem kyslíku, s nímž se návštěvník ve výšce téměř 3 700 m n. m. potýká. La Paz, Bolívie.

Foto: Tomáš Grimm

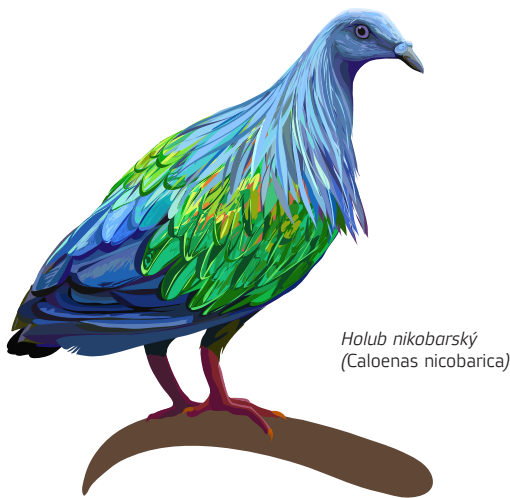
Exotický měkkozobec na exotické pláži, která je však i pro něj velmi exotická: původně východoasijský holoubek vlnkovaný (Geopelia striata) si to na tomto záběru totiž štrádáje přes destinaci, kde spíš najdeme požívací turisty bažící po luxusu a exotice – po bělostné tahitské pláži pod vějíři palm a azurem nebeským. Původní vlastní holoubka je území od jižního Myanmaru po Jávu. Rozsah jeho „adaptivního“ domova má ale docela jináčí rozměr: Thajsko, Borneo, Sulawesi, Moluky, Tahiti, Havaj, Svatá Helena, Madagaskar a Seychely. A to jej najdeme i na Borneu, Filipínách, Bali a Lomboku – tady ovšem nevíme, zda je holoubek vlnkovaný původní, či introdukovaný. Papeete, Tahiti, Francouzská Polynésie.

římšám a šterbinám v kamenných blocích, po jejichž původu se neptá. Útes nebo panelák mu splývají v jedno – a to se dnes výborně hodí. Oblohu nad všemi většími městy světa tak brázdí hejna desítek a stovek tisíc holubích voříšků – populace ferální formy holuba skalního (*Columba livia* f. *fera*) vzniklé zdvočením (zpětným nekontrolovaným křížením všech možných plemen) domácí formy holuba skalního (*Columba livia* f. *domestica*) vzniklé domestikací holuba skalního (*Columba livia*), druhu, který původně obýval skály někde v Pákistánu. To bychom měli.

Neuvěřitelná cesta blbounů

Ochranná ikona dronte mauricijský (*Raphus cucullatus*) svou nelétavostí, obézností a gigantismem ze začátku biologie mátl: dodo, původně zvaný i „latinsky“ *Didus ineptus* (doslova blboun nejpapný²), byl řazen mezi běžce, dravce i jiné. Až podrobnější morfologická badání ukázala, že patří do příbuzenstva holubů. Skutečný fylogenetický příběh dronteho, odhalený těsně po přelomu tisíciletí molekulárními metodami, je ale ještě mnohem zajímavější: je to ve skutečnosti jeden z vůbec nejvíce fascinujících příběhů, které lze o ptácích všeobecně, nejen o holubech, vyprávět.

Komu je dodo příbuzný? Jeho sesterským druhem je dronte samotářský (*Pezophaps solitaria*). Ten před tím, než kvůli lidem odešel na věčnost, žil na ostrově Rodrigues, přibližně 600 km východně od Mauriciu. Zatím nic překvapivého. S ohledem na vzhled těchto monstrózních druhů lze však jejich další příbuzenské vztahy těžko označit jinak než jako šokující: drontové nejsou příbuzní holubů – jsou holubi, a to dokonce „uhníždění“ přímo uprostřed holubího evolučního stromčku! Nic podobného, tedy druhy morfologicky naprosto odchylné od nejbližších příbuzných do takto extrémní míry, nikde jinde mezi téměř 11 000 ptačími druhy nenajdeme.

Holub nikobarský
(*Caloenas nicobarica*)

Ilustrace: Dan Bárta

A navrch ještě ti příbuzní: sestrou evoluční větve obou drontů je holub nikobarský (*Caloenas nicobarica*). Ten obývá jihovýchodní Asii a jí blízké souostroví Nikobary. Sesterským druhem pro celou tuto skupinu je celý rod holubů korunáčů (*Goura*) z Nové Guineje. A sestrou celé téhle skupiny je holub zejkozobý (*Didunculus strigirostris*), ten obývá souostroví Samoa v jihozápadním Tichomoří. Už to vidíte?

Všichni tito holubi žijí na ostrovech. Všichni mají tendenci tělesně kynout. Všichni upřednostňují život na zemi. Blbouni jsou prostě jen extrémním dotažením trendů, které vidíme v celé této evoluční větvi čeledi holubovitých. A fylogeneze také nádherně ukazuje, že holubí předci z Pacifiku měli nutkavou potřebu šířit se z ostrova na ostrov. Celé desítky milionů let je neopustila obsedantní potřeba jít na západ (stejný kurz nabrali i předci jen vzdáleně příbuzného rodu *Alectroenas*, kteří obsadili Madagaskar a přilehlé ostrovy – historická dráha východ–západ se opakovala). Ano, desítky: skupina je to starobylá, např. dronte mauricijský se od samotářského oddělil už před asi 25 miliony let (ostatní jmenovaní příbuzní samozřejmě dříve).

Mimochodem: rezonuje vám „latinský“ název holuba zejkozobého s blbounem? Správně: rodové jméno totiž znamená doslova „blbounek“ (malý blboun, hlupáček; druhové jméno je pak doslova „sovo-zobý“).² Je proto s podivem, že jeho příbuzenské vztahy ornitologové odhadovali dříve mylně – přestože jeho „latinský“ název věrně odráží jeho vzhled: holub zejkozobý totiž skutečně vypadá jako malý dronte! Každopádně jde o zvíře tak divné, že jej někteří taxonomové dokonce řadili do samostatné čeledi Didunculidae.

Kolonizační rekordmani

Příběh o blbounovi není ojedinělá kuriozita, jak by se mohlo zdát. Extrémní schopnost obsazování nových území je typická vlastnost celé čeledi Columbidae. Holubi, podobně jako třeba rákosníci (Acrocephalidae), jsou jedni z nejúspěšnějších kolonizátorů izolovaných oceánských ostrovů, kam jiné druhy ptáků ani nedoletěly, natož

aby se tam usadily (a částečně právě kvůli tomu, že jejich areály jsou často omezeny na malé oceánské ostrovy, patří dnes třetina druhů holubů mezi druhy ohrožené). Ostatně jeden z největších cestovatelů a objevitelů všech dob Kryštof Kolumbus byl, no? Správně, Holub. Stejně jako bylo Holubem české cestovatelské esy Dr. Emil. No nic. Jaké jsou tedy příčiny lavinovité kolonizace nových území?

Rozmanité. Když byl našinec ještě malý, často si v atlasech prohlížel obrázky dvou tajemných evropských ptáků. K vidění příliš nebyli, bývali vzácní a skrývali se v tichu lesů. Holub doupňák (*Columba oenas*) a holub hřivnác (*Columba palumbus*). O doupňákově s jeho potřebou dutin ve starých listnatých lesích mluvit nebudeme, hřivnác je pro nás zajímavější námět. To, jak rychle mu došlo, že klíčem k budoucnosti není útěk do panenské přírody, ale naopak synantropie, k čemuž například patří i nedělat si hlavu z automobilu tu odjíždějícího, tu přijíždějícího (a při tom všem ještě měnícího velikost, barvu a tvar) pár decimetrů pod vaše děravé hnízdo, je velmi pěkným příkladem „pružnosti“ holubí natury.

Neví se sice přesně, jestli „naši“ hřivnáci mazaně využili změn v české krajině (masivní šíření hřivnáče bývá dáváno do souvislosti se změnou zemědělské produkce: řepka poskytuje vydatnou stravu v jinak hladových zimních měsících – inu, všechno zlé je k něčemu dobré, ale zpravidla pro někoho jiného), nebo se západoevropské měšťtší hřivnáči vydali dobýt parky východních metropolí, nicméně hřivnác jako druh může být spokojen. Dnes je více méně nevzrušivým obyvatelům přirozeného prostředí našincových dětí. Tím „velkým, trochu jiným holubem s bílým límečkem“.

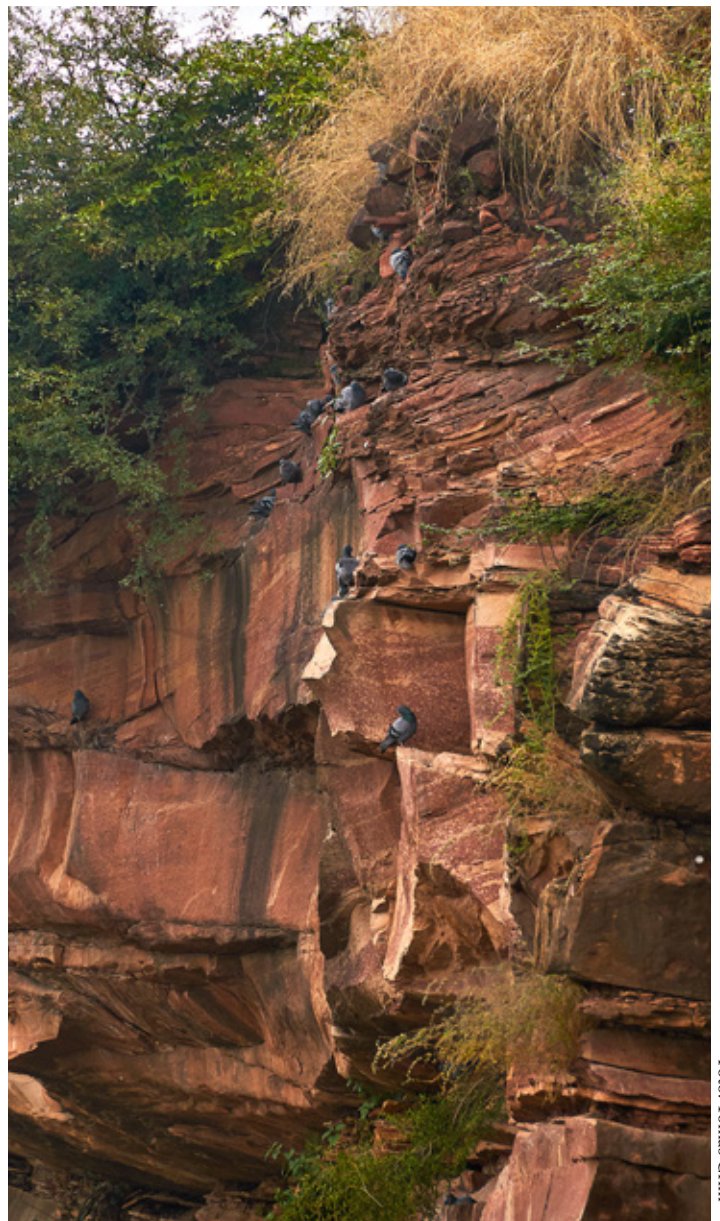

Foto: Tomáš Gřm

Kde je dům holubů původně? V pouštích a polopouštích indického subkontinentu. Bund Bharata, Rádžasthán, Indie.

Copak jsou všichni měkkozobí nudně šedohnědí? Trefně pojmenovaný holub bronzokřídlý (*Phaps chalcoptera*) ilustruje krásně kovově lesklými krovkami, že rád holubů se může pochlubit i esteticky uspokojivějšími zástupci. NP Lamington, Queensland, Austrálie.

Sympatický trpaslík hrdlička kapská (*Oena capensis*) je doma v subsaharské Africe; nejbližše se jí můžeme pokochat na Blízkém Východě. Augrabies Falls NP, Severní Kapsko, Jihoafrická republika.

Holubí mláďata jsou horkými kandidáty na titul „Nejšerednější ptačí mládě“ – ten by se mohl vhodně snoubit s jiným titulem, který si měkkozobí zaslouží také: „Nejméně zdařilý pokus o ptačí hnízdo“. Hrdlička černouchá (*Zenaida auriculata*), již patří přišerky na snímku, si nárokuje ještě další nej: je to, poněkud překvapivě, vůbec nejpočetnější ptačí druh Jižní Ameriky. Rezervace El Destino, provincie Buenos Aires, Argentina.

Hrdliče zahradní³ zas v Evropě, podobně jako i jiným druhům, zásadně pomohla první i druhá světová válka, která vytvořila bezprecedentní rozsah ruderálních ploch, hrdličkami upřednostňovaných: „Vaše smrt – naše radost“ je skutečným životním mottem tohoto „symbolu míru“. Kolonizaci celé Severní Ameriky tímž druhem spustilo vykradení zverimexu (!) a výsledkem bylo jedno z nejrychlejších šíření jakéhokoli druhu organismu, jaké kdy bylo zaznamenáno.

To jsou ale jen příklady vnějších spouštěčů. A ty samozřejmě nestačí: vypusťte na svobodu ostatní chovance zverimexu, a invaze se nekoná. Co je na holubech tak výjimečného?

Holubi předčí jiné skupiny v řadě znaků, které je předurčují k mimořádné kolonizační úspěšnosti: jsou např. špičkovými letci (tj. umí se šířit)

a vykazují mimořádnou plodivost (tj. má se kdo šířit). Strategie „holubí mléko“ totiž umožňuje rodičům přetavit různou potravu, včetně té pro mláďata nevhodné, v krmivo, které je potomstvu déle dostupné – to je důvodem, proč mají holubi delší hnízdní sezonu než jakákoli jiná skupina ptáků obývajících mírný pás. Na druhou stranu právě holubí mléko a s ním spojená krmivost holubích mláďat i nutná přítomnost obou – navíc pouze v monogamním vztahu žijících – rodičů na hnízdě jsou důvodem, proč se z holubářství nestala průmyslová masná produkce, jakkoli byl užitek holubů jako proteinových balíčků původním účelem jejich chovu. Holubí harémy, umělá inseminace, umělá inkubace a odchov holubích sirotků pomocí teplometu a náhražkové potravy (z mletých holubů), takto standardní metody intenzifikace živočišné výroby, jsou k nepoužití, a tak byl holub ke svému štěstí se svou – z industriálně zootecnického hlediska směšnou – produktivitou nejdříve deseti holubat za rok z velkovýroby vyvázán a statečně drží už tisíce let pozici pouze extenzivně využívaného tvora.

Některé druhy hnízdí koloniálně, což také přispívá k produkci potomstva. Příklad holubů stěhovavých (*Ectopistes migratorius*) ze Severní Ameriky je už bohužel pasé⁴, ale Jižní Amerika dnes nabízí druh, který je zdatnou ozvěnou holuba stěhovavého. Hrdlička černouchá (*Zenaida auriculata*) sice v přirozeném prostředí hnízdí samotářsky, ale kde je dnes přirozené prostředí? V argentinských zemědělských oblastech vytváří kolonie o jednom až pěti milionech jedinců! V mimohnízdním období se na jedno nocoviště shromažďuje až milion kusů – a takových nocovišť bylo na ploše zhruba 25 000 km² nalezeno kolem dvou desítek... Není divu, že je hrdlička černouchá významným zemědělským škůdcem – když se vám na jedno pole snese hejno 100 000 hrdliček, můžete jako zemědělec jet rovnou na dovolenou – už máte sklizeno. Střílejí se (hrdličky) po tisících, v Argentině jako škůdci, v Brazílii jako lovná zvěř putující na stůl.

Odhady početnosti holuba stěhovavého ale bývaly až o několik řádů vyšší, můžete namítnout. Největší odhadované hejno mělo prý přes dvě miliardy kusů. Je ovšem otázka, nakolik lze tehdejšími odhadům věřit – odhadnout velikost populace je i dnes, s veškerou moderní technikou, záležitost ošemetná a notoricky nepřesná. To ale nic nemění na varovném připomenutí osudu holubů stěhovavých – ani extrémní početnost, ať už byla přesně jakákoli, je neochránila před rychlou záhoubou rukou člověka.

Pomsta holuba stěhovavého?

Zánik ve své době asi nejpočetnějšího ptačího druhu má možná následky dodnes. Kdo z vás prodělal boreliózu, může za to možná poděkovat právě vyhubení holuba stěhovavého.

Cože? Neblouzníme: hlavní potravou holuba stěhovavého byly žaludy. Vzhledem k extrémní početnosti holubů se jen minimum žaludů dostalo do spárů drobných hlodavců; holubi tak udržovali hlodavčí populace na minimální hustotě. A tím i riziko boreliózy, poněvadž hlavním přenašečem bakterií rodu *Borrelia* byli právě hlodavci. Zjednodušeně: vyhubení holubů → nadprodukce žaludů → přemnožení hlodavců → zvýšené riziko boreliózy → přenos na člověka.

Jakkoli to vypadá neuvěřitelně, je docela možné, že už neexistující holub stěhovavý se století po svém zániku svým hubitelům stále mstí...

Osmnáctka – agresivní symbol lásky a něhy

Na celou knihu, natož krátký článek, by vystačilo pátrání po původu jmen různých druhů měkkozobých. Jen jeden příklad. Hrdličku zahradní zná každý. Ale víme, proč se odborně zove *Streptopelia decaocto*?

Rodový název bude hned jasný těm, kdo se domluví řecky (my se, na rozdíl od nich, následující dočetli v už odkazované fascinující knize²): doslova „hrdlička s náhrdelníkem“ (streptos = náhrdelník, peleia = hrdlička). Jméno pěkně vystihuje typický znak všech 15 druhů hrdliček rodu *Streptopelia* (a tři nedávno oddělených druhů přesunutých do rodu *Spilopelia*, aby nám počty seděly). Mimochodem skvrny na krku nejsou obecným znakem holubovitých, jak bychom mohli snadno a chybně usoudit podle té hrstky zcela nereprezentativních druhů, které k nám zasahují z tropů, kde žije dřtivá většina holubů: z celkem 351 druhů holubovitých jich u nás 347 přirozeně nežije; holuba skalního formu domácí nepočítáme, tu dovezl člověk. A když už jsme u toho: na mnoha druzích holubů příroda barvami nešetřila, podívejte se na celé druhově obsáhlé rody *Ptilinopus* (45 spp. a dalších 10 nedávno oddělených do rodu *Ramphiculus*) či *Treron* (31 spp.) a mnohé další barevně extravagantní druhy.

Ilustrace: Dan Bárta

Jako je holub „věžák“ ukázkou holubí vsudypřítomnosti, je holub negroský (*Gallicolumba keayi*) příkladem holubí zranitelnosti. Tento kriticky ohrožený pták, endemit filipínského ostrova Negros (všech sedm druhů rodu *Gallicolumba* je endemických, z toho kriticky ohrožené tři), zdobí planetu Zemí několika posledními desítkami jedinců. A zřejmě bude hůře.

A název druhový? Ačkoli jde o latinský výraz, je třeba jít do řecké mytologie: Decaecto byla sedřená posluhovačka na statku, která za svou lopotu dostávala od sedláka-protokapitalisty jen 18 bochníků chleba za rok. Mohla se uplakat, a tak ji bohové, jak bývalo v těch dobách dobrým zvykem, proměnili ve tvora nelidského, v tomto případě hrdličku. Ta si svůj nářek nad osmnácti bochníky ponechala. Jde tedy o název, podobně jako u kukačky, onomatopoický, tedy zvukomalebný.

Anebo je to úplně jinak, méně mytologicko-poeticky a s emočním vkladem hodným „vřelého“ úředníka: autor popisu hrdličky zahradní (Frivaldszky, 1838) ji totiž popsal jako osmnáctou formu druhu *Columba risoria* (konkrétně jako *Columba risoria* var. *decaecto*).

Anebo je to ještě jinak – a to už si přečtěte sami v asi nejobsáhlejších zdrojích informací o ptácích HBW Alive (www.hbw.com).

Pod svícnem je opravdu tma

Závěrem už jen jednu zajímavost, která by vás mohla inspirovat k vlastním pozorováním. Logicky bychom čekali, že kořist (třeba holub) se bude svému predátorovi (třeba sokolovi) vyhýbat, jak to jen lze. Jenže známe řadu vztahů kořist–predátor, kde je tomu právě naopak⁵ – například v topolových plantážích severní Itálie hnízdí holubi hřivnáči téměř výhradně poblíž aktivních hnízd ostřížů lesních. A to přesto, že tamější ostřížové hřivnáče občas slupnou. Proč se tedy hřivnáči hrnou ke hnízdům svých smrtelných nepřátel?

Dravci poblíž svých hnízd neloví a jejich přítomnost naopak odraňuje případné predátory hnízd hřivnáčů – vzniká „ochranný deštník“, díky němuž mají hřivnáči vyšší šanci na úspěch. Dokonce jsou při volbě ostřížového páru vybírávi: umisťují svá hnízda poblíž těch ostřížových párů, které svá hnízda (a tím pádem i hnízda hřivnáčů) brání agresivněji než páry jiné.

Už jsme téměř na konci, a ze studnice holubích zajímavostí jsme zatím sotva usrkli. Není divu – vždyť holubovití jsou pátá nejpočetnější ptáčích čeledí z celkem 243 dnes uznávaných. A žádná z druhově objemnějších čeledí (tyranovití, tangarovití, papouškovití, kolibříkovití) není kosmopolitní, a tedy vystavena tak rozmanitým podmínkám jako holubi (v celém textu vycházíme ze systému HBW, který oficiálně používá i BirdLife). „Holuba bychom nejspíš měli považovat za archetypálního ptáka z hlediska celého lidstva. (...) Jeho význam ani nelze dostatečně zdůraznit,“ jak píše jeden z předních popularizátorů ptáčích světa Mark Cocker v knize „Ptáci a lidé“⁶ (kterou nelze dostatečně doporučit).

Svět lidské tvořivosti je s holubou spjat těsně a nerozlučně. Možná ani nebudeme drzí, když si dovolíme tvrdit, že navždy a od začátku do konce. Sem tam najdeme nějakého na střeše, sem tam v kapesníku. Vrkáme jako holoubci, cukrujeme jako hrdličky, naporujeme se na báni, chodíme po hambalkách, máme holubičí povahy a jako holuběnky sivé čekáme, až k nám přijde láska. Holub je symbolem Ducha svatého, poslem Božím. Symbolem míru s velkým M. Také výrazem bájného blahobytu je – tam, odkud se ještě žádný živý člověk nevrátil, prý umí obětavě vletět pečený přímo do úst. A popel mnohých z nás spočine v Pánu a pokoji na předem vybraném a pečlivě udržovaném místě, totiž v holubníku. To aby v tom nebylo kolumbárium. 🐦

Foto: Tomáš Grim

„Každý, kdo někdy sledoval televizní dokument o africké přírodě, zná hlas tohoto druhu, třebas jen podprahově. Její uspávací chraplavé trojslabičné vrkání je téměř nevyhnutelnou součástí zvukové kulisy afrického buše.“⁶ Hrdlička damarská (*Streptopelia capicola*) je dalším z „vhodných uchazečů o nejpochybnějšího volně žijícího nepěvce světa“⁶. Kemp South Gate, Rezervace Moremi, Botswana.

Foto: Tomáš Grim

O holubech a lidech, tedy měkkozobé symbolice, byly popsány tuny papíru.⁶ Z nepřeberné sbírky kulturních odkazů na řád Columbiformes vybíráme jeden méně tradiční: dronte mauricijský je erbovním zvířetem legendární ochranné organizace Durrell Wildlife Conservation Trust (dříve Jersey Wildlife Preservation Trust). Ta zachránila před jistým vyhnutím – mimo řadu dalších druhů živočichů – i holuba růžového (*Nesoenas mayeri*). Zoo Jersey, kde nadace sídlí, letos slaví šedesátiny. Knihy a televizní dokumenty z dílny Geralda Durrella odchovaly celé generace nadšených biologů a ochránců přírody a jeho průkopnický přístup od základů změnil význam termínu „zoologická zahrada“ – až se bude volit dvanáctero ochranných apoštolů, je Gerald Durrell jasným členem „klubu“.⁷ Jersey, Normanské ostrovy, Velká Británie.

Literatura

- 1 <http://www.cschdz.eu/odbornosti/holubi/seznam-holubi-ee.aspx>
- 2 Matoušek B. & Schmidt W. 2010: Původ a význam vědeckých mien vtákov. Vlastním nákladem autorů, Trnava. (kniha je volně dostupná v elektronické podobě jako příloha Ornitologické příručky, Trnka & Grim 2014).
- 3 Grim T. 2018: Opeření vystěhovalci: hrdlička zahradní. Naše příroda 11(5): 66–75.
- 4 Avery M. 2014: *A Message from Martha: The Extinction of the Passenger Pigeon and Its Relevance Today*. Bloomsbury, Londýn.
- 5 Grim T. 2002: Příživníci, nebo pomocníci? Jak predátoři a paraziti zvyšují reprodukční úspěch svých obětí. Vesmír 81(2): 92–93.
- 6 Cocker M. & Tipling D. 2013: *Birds and People*. Jonathan Cape, Londýn.
- 7 Grim T. 1989: Zoo Geralda Durrella. ABC 34(7): D15.

Dan Bárta | je český hudebník a přírodopisec zabývající se studiem a zobrazováním věšek, tu a tam i něčeho jiného. Na Ostravské univerzitě v Ostravě studuje obor aplikovaná ekologie, před nedávnem spolupracoval na přírodopisném seriálu pro ČT s názvem Češi zachraňují. Pokud jde o ptáky, nejraději má kolibříky, sovy a datly, zvuky tropického deštného lesa. Miluje volání potáplice lední.

Tomáš Grim | je v současné době ptáčkářem na volné noze a této „profesi“ navrhuje říkat „freebird“. Je spoluautorem a spolueditorem první slovenské Ornitologické příručky a spoluautorem knihy o kukačce, která vyšla ve čtyřech jazycích a získala cenu „Nejlepší ptáčích kniha roku 2017“ (2. místo; uděluje časopis British Birds a British Trust for Ornithology).

V mozaikovitě utvářené zemědělské krajině v Dolním Rakousku je prostor pro bohatou druhovou různorodost

Velké, širé, rodné lány, budte vy nám požehnány?

Ten kontrast v krajinném zrnu nelze přehlédnout. Jako mávnutím kouzelného proutku se krajina na pár metrech naprosto změní. Několikasethektarová pole náhle vystřídají drobná políčka z ptačího pohledu uspořádaná do proužků připomínajících klávesy klavíru. Nacházíme se pár kilometrů jižně od Znojma, na česko-rakouském pomezí, bývalé hranici mezi západním a východním blokem, kde se střetávají různé přístupy k obhospodařování zemědělské krajiny a kde se nabízí unikátní možnost studovat vliv struktury krajiny (nejen) na ptáky.

Naše zemědělská krajina je výsledkem řady přírodních i kulturních procesů. Pokud se zaměříme na lidské působení a přeskočíme časové období od neolitického zemědělství po průmyslovou revoluci, pak zcela zásadní proměna proběhla teprve nedávno, zejména od 50. let minulého století. V průběhu socialistické kolektivizace došlo k zprůtrhání soukromého vlastnictví i vztahů k půdě, maloplošné soukromé zemědělství nuceně zaniklo a zemědělská produkce byla soustředěna do státních družstev. Nejdratičtější proměna obhospodařované krajiny souvisela s její pestrostí. Před nástupem kolektivizace byla česká zemědělská krajina jemnou mozaikou drobných biotopů, složenou z husté sítě polních cest, mezi a křovinatých ostrůvků, soliterních stromů, úhorů, luk a pastvin. Jenže kolektivizace a nástup průmyslového zemědělství vedly k velkoplošnému scelování políček do rozlehlých a jednotně obdělávaných lánů. Průměrná plocha půdních bloků se zvýšila z 0,23 ha v roce 1948 na současných 20 ha. I proto je ČR v Evropě rekordmanem ve velikosti půdních bloků. Naproti tomu v Rakousku, kde nebylo potlačeno soukromé vlastnictví půdy,

v zemědělské krajině i nyní převládají drobná pole připomínající naši krajinu před kolektivizací. A to byl důvod, proč jsme na pomezí Znojemska a Dolního Rakouska mezi lety 2014–2015 studovali vliv krajinné pestrosti na biodiverzitu.

Prvním cílem bylo popsat strukturu krajiny a intenzitu hospodaření na obou stranách hranice. V každé zemi jsme proto vybrali 25 kvadrátů o velikosti 25 ha, kde jsme mapovali veškeré biotopy, zastoupení pěstovaných plodin a intenzitu hospodaření vyjádřenou hustotou pěstovaných plodin, druhovou bohatostí a pokryvností planě rostoucích rostlin. Na tento průzkum navazovalo i mapování početnosti a druhové diverzity různých živočichů. Ráno jsme mapovali ptáky, odpoledne chytali motýly a pavouky a v noci, za pomoci výkonných svítilen, sčítali zajíce. V navazujícím výzkumu jsme v letech 2016–2017 sčítali ptáky na liniových transektech.

A jaké byly výsledky? Hustota pěstovaných plodin i planě rostoucích rostlin byla na obou stranách hranice podobná (tzn. hustá pokryvnost plodin a s ní spojená řídká pokryvnost planě rostoucích rostlin), což naznačuje, že intenzita hospodaření (např. používání hnojiv i pesticidů) je srovnatelná v obou oblastech. To bylo důležité zjištění, neboť hustota planě rostoucích rostlin v polních plodinách může zásadně ovlivnit například početnost i druhovou diverzitu motýlů či pavouků (i jejich predátorů). Výsledky mapování jasně ukázaly, že místa s menší rozlohou polí a vyšším zastoupením přirozených biotopů, jako jsou travnaté pásy, křovinaté koridory či louky, vykazují výrazně vyšší druhovou pestrost a početnost zkoumaných skupin. Na rakouské straně byla o 15 % vyšší početnost motýlů, o 44–59 % vyšší početnost ptáků a dokonce o 303 % vyšší početnost zajíců. Jedinou výjimkou byli pavouci, jichž bylo

Srovnání velkých lánů na české straně hranice a drobných políček v sousedním Rakousku z leteckého pohledu

o 17 % více v Česku, přičemž jejich početnost i druhová bohatost závisela na zastoupení nezemědělské vegetace. U ptáků byla druhová diverzita i početnost ohrožených druhů ptáků vyšší na rakouské straně. Zajímavé je také srovnání početnosti nejběžnějších druhů polních ptáků. I když se v obou výzkumech (v letech 2014–2015 i 2016–2017) procentuální rozdíl v početnosti jednotlivých druhů mohl výrazně lišit, výsledky konzistentně ukazují vyšší početnost polních ptáků na rakouské straně. V Rakousku jsme tak zaznamenali například o 20–66 % více skřivánů polních, o 55–75 % více strnadů obecných, o 5–188 % více hrdlíček divokých, o 30–136 % bažantů obecných, o 97–147 % více špačků či o 16–182 % více čejek.

A co z toho plyne? Nic, na co bychom nepřišli při procházce krajinou s velkými poli. Velké a širé lány rozhodně nejsou požehnáním pro druhovou pestrost, ba je tomu právě naopak. Proto cílená podpora zvýšení mozaikovitosti zemědělské krajiny může být důležitým nástrojem pro zachování biodiverzity, ale i kvality půdy či v boji proti škůdcům, erozi i suchu. Velké monokultury lze rozdělit polními cestami, živými ploty, mezemi, biopásy, travnatými pásy či přechodnými úhory, čímž nejenom rozdělíme velké půdní bloky, ale i vznikne velké množství přechodových stanovišť. Taková opatření je možné realizovat z národních a evropských dotací, či jen z přesvědčení, že pestrá zemědělská krajina může kromě produkce potravin být i místem pro přírodu.

Martin Šálek | se v Ústavu biologie obratlovců AVČR a v ČSO věnuje zejména výzkumu směřujícímu k aplikované ochraně přírody.

Další čtení: Šálek M. a kol. 2018: *Ecological Indicators* 90: 65–73.

Pavliška P. L. a kol. 2018.: *Mammalian Biology* 88: 8–15.

Potravu jako semena plevelů a obilovin sbírají hrdličky na zemi

Ohrožení a možnosti ochrany hrdličky divoké

Hrdlička divoká dnes patří mezi méně známé druhy zemědělské krajiny, ale ještě před 60 lety bývala u nás běžně rozšířená. Svým příjemným vrkáním oživovala od začátku dubna zemědělskou krajinu. Bohužel od sedmdesátých let minulého století začala v zemích západní Evropy ubývat. Důvodů je celá řada, ale za nejvýznamnější považujeme výrazné změny v krajině způsobené novými způsoby hospodaření na zemědělské půdě, které vedly k omezení nabídky potravy a úbytku vhodného životního prostředí na hnízdištích, a také zhoršené přežívání na zimovištích.

Změny hospodaření v krajině

Podrobný výzkum potravy hrdliček divokých proběhl v Anglii. Ještě v 60. letech minulého století tam více než 90 % jejich potravy tvořila semena plevelných rostlin. Postupný nárůst využívání chemie, zejména herbicidů, vedl k vymizení celé řady plevelů a už v 90. letech tvořila jejich semena jen 40 % potravního podílu. Zbytek obstarala obilná zrna, zejména pšenice, a semena řepky. Nedostatek nutričně hodnotných semen planě rostoucích rostlin se projevoval zejména v první polovině roku, po sklizni se nabídka potravy zvyšovala. Přesto poklesl počet hnízdění z průměrných téměř tří pokusů a dvou úspěšně vyvedených mláďat v 60. letech na pouhé 1,5 hnízdění v 90. letech a jedno úspěšně vyvedené mládě. Zdá se, že nedostatečná nabídka semen v době prvního hnízdění má na kondici rodičovského páru takový dopad, že už není schopen následných snůšek. Nedostatek potravy ovlivňuje hnízdění hrdliček také ve Španělsku, kde byla hnízdní hustota v zemědělské krajině ošetřované herbicidy 3,5x nižší než v oblastech bez pesticidů.

Dalším problémem pro hrdličky je úbytek rozptýlené zeleně. V mnoha zemích Evropy došlo ve druhé polovině 20. století, případně po vstupu některých zemí do EU k likvidaci zeleně v otevřené krajině v důsledku intenzifikace zemědělství, čímž se snížila nabídka hnízdních příležitostí. Problematické přitom může být i opouštění zemědělské půdy a zarůstání krajiny. V České republice jsme podle odhadu v důsledku

kolektivizace přišli o 30 000 km liniové zeleně a 35 000 ha remízků. Hrdlička však vyhledává právě husté pásy křovin vysoké alespoň 4 m a široké nejméně 2 m a jejím oblíbeným druhem je zejména hloh. I v případě stromových formací upřednostňuje skupiny stromů před solitéry.

Velmi významná je rovněž přítomnost vody v krajině, jak se ukazuje například ve Španělsku, kde hnízdí přibližně 40 % evropské populace druhu. V oblastech bez vodních zdrojů se tam

Rozptýlená zeleně podél polních cest hrdličkám divokým vyhovuje

hrdličky divoké vůbec nevyskytují. Nabídka vody v krajině pak ovlivňuje i hnízdní produktivitu. V této souvislosti si připomeňme, že zhruba čtvrtina české zemědělské krajiny je odvodněna, přitom poslední vlna často už zbytečného odvodňování probíhala ještě v 70. a 80. letech minulého století.

Další hrozby

Hrdlička čelí i změnám prostředí na zimovištích v západní Africe, které souvisejí s růstem lidské populace. Jde o kácení stromů, nadměrnou pastvu a intenzifikaci zemědělství. Současně zde dochází k častým požárům, vodní a větrné erozi a dalším negativním jevům.

Velmi významným ohrožujícím faktorem pro hrdličku je také lov – ilegální i legální.

V případě ilegálního lovu, který je běžný zejména ve Středozeří, se odhady pohybují okolo 600 000 zabitých jedinců ročně. Legálně se hrdlička loví v 10 zemích Evropy a ročně se počet ulovených ptáků odhaduje na 1,5 až 2,25 milionu jedinců.

Mezi další hrozby, které jsou v současné době hodnoceny jako méně významné, patří přímé otravy při pozření chemických látek v zemědělské krajině včetně pesticidů, klimatická změna, kompetice s hrdličkou zahradní o potravní zdroje a různé choroby, zejména parazitické onemocnění způsobené prvokem *Trichomonas gallinae*.

Co dělat pro její záchranu

Chceme-li hrdličce divoké pomoci, musíme se přednostně soustředit na zemědělskou krajinu. Hlavním finančním nástrojem, který určuje podobu krajiny, je Společná zemědělská politika (SZP). Mezi stávající nástroje SZP, které mohou být pro hrdličku přínosné, patří dotační opatření pro zemědělce *Biopásy* a *Ochrana český chocholaté*. Bohužel celková plocha, na které jsou tato opatření uskutečňována, je příliš malá na to, aby se pozitivně promítla do početnosti běžných ptačích druhů zemědělské krajiny včetně hrdličky.

Jedním z opatření SZP, která by měla přispět ke zlepšení stability zemědělské krajiny, bylo tzv. „ozelenění“ přímých plateb. Jeho součástí byla i podmínka, že na 5 % zemědělské půdy vzniknou plochy, které přispějí k ochraně přírody a přírodních zdrojů. Díky tomu se alespoň

místně objevily zelené úhory, které mohou pro hrdličku představovat zajímavé potravní prostředí. V návrhu SZP po roce 2020 se počítá s dalším posílením úhorových ploch a současně se plánuje větší podpora vytváření neproduktivních ploch včetně výsadby liniové zeleně nebo malých polních remízků a obnovy mokřadů v zemědělské krajině. Také z nově plánovaných opatření na podporu koroptve polní a dalších typických druhů zemědělské krajiny by měla hrdlička profitovat.

Doufáme, že tyto návrhy budou uvedeny do praxe a že stále více zemědělců bude hospodařit osvětlene. To je šance nejen pro hrdličku, ale pro všechny občany kulturní krajiny.

Legislativa evropských zemí k lovu ptáků se zaměřením na hrdličku divokou

Foto: Creative Commons

Tak jako na začátku minulého století jsou i dnes v Evropě nejvíce loveni vodní ptáci a hrabaví

Evropské státy se v oblasti legislativy ochrany a lovu ptáků poměrně vzácně shodují. Většina z nich je totiž vázána legislativou EU, reprezentovanou směrnicí o ptácích, a dále mezinárodními úmluvami na ochranu volně žijících živočichů, jako je Bernská úmluva o ochraně evropské fauny, flóry a přírodních stanovišť. Tyto mezinárodní právní normy tvoří rámec i pro národní legislativu a díky nim se úprava regulace lovu ptáků v evropských státech od konce 70. let 20. století postupně sjednocuje. V jednotlivých státech tak platí národní pravidla založená na nadnárodním základu ve dvou typech zákonů – na ochranu biodiverzity (druhá ochrana a ochrana přírodních stanovišť) a v oblasti výkonu práva myslivosti (podmínky lovu, lovné druhy, doby hájení).

Nepochybně klíčový pramen, a to nejen pro 28 členských států EU (legislativu EU na ochranu ptáků převzalo například i Švýcarsko a některé balkánské země), představuje směrnice o ochraně volně žijících ptáků z roku 1979, v revidovaném kodifikovaném znění platná od roku 2009. Podle ní jsou všechny druhy volně žijících ptáků na evropském kontinentu chráněny, a to zejména proti úmyslnému usmrcování a odchytu. Některé druhy, uvedené v příloze II směrnice, pak mohou být loveny, a to podle vnitrostátních právních předpisů. Lov musí být prováděn s ohledem na početnost populace, zeměpisné rozšíření a úspěšnost rozmnožování druhu v EU.

Směrnice ve své příloze II stanoví dva seznamy lovných druhů. Celkem 24 druhů může být loveno na moři i na pevnině ve všech členských státech EU. Další 58 druhů včetně hrdličky divoké může být loveno pouze v těch státech, které si vyjednaly výjimku k lovu. V Evropě jsou nejvíce loveni vodní ptáci a hrabaví představující 71 % druhů uvedených v příloze II. Následují je vrabcovití (15 %), racci (7 %) a holubi (6 %).

Avšak i pro druhy z přílohy II směrnice platí, že členské státy zajistí, aby lov včetně sokolnictví byl prováděn v souladu s platnými vnitrostátními předpisy a v souladu se zásadami rozumného využívání a ekologicky vyvážené regulace příslušných druhů a že tento lov je zejména u populací stěhovavých druhů slučitelný s opatřeními vyplývajícími ze směrnice o ptácích. Ptáci také nesmí být loveni během hnízdění a v případě tažných druhů ani během období jejich návratu na hnízdiště.

Hrdlička divoká smí být lovena v Bulharsku, Řecku, Španělsku, Francii, Itálii, Rakousku, Portugalsku, Rumunsku a na Kypru a Maltě. Například v Rakousku je její populace odhadována až na 5000 hnízdních párů. Ačkoli je na západě země vzácná, na východě je její lov povolen. Naproti tomu v Německu či Švýcarsku je hrdlička na červených seznamech ohrožených druhů a její lov povolen není.

Nejvyšší počty hrdličky divoké jsou tradičně loveny v zemích jižní Evropy (Itálie, Španělsko, Kypr, Malta). Velmi bouřlivý vývoj prodělala legislativa k lovu hrdliček na Maltě. Do konce minulé dekády tam byl jejich lov a odchyt běžný v počtech do 20 tisíc kusů, a to dokonce i při jarním návratu na hnízdiště, což je zakázáno celoevropskou legislativou již od roku 1979. Po žalobě Evropské komise a rozsudku Soudního dvora EU v roce 2009 Malta postupně změnila legislativu, ovšem stále bylo povoleno hrdličku lovit na jarním tahu. Ekologické organizace na Maltě proto v roce 2015 vyvolaly referendum o platnosti tamní legislativy. Referendum se rozdílem pouhého 1 % hlasů (2200 hlasů) přiklonilo k zachování lovu, a tak byl povolen jarní odstřel až pěti tisíc hrdliček. Ne však na dlouho. Poté co Mezinárodní svaz na ochranu přírody (IUCN) zařadil hrdličku divokou v roce 2015 do kategorie „zranitelný“ a pod hrozbou žaloby Evropské komise k Soudnímu dvoru EU vyhlásila vláda ostrova od roku 2016 na jarní lov hrdliček moratorium (dočasný zákaz).

Je potěšitelné, že evropské státy postupně přijímají přísnější pravidla regulace lovu volně žijících ptáků, i když stále ještě poměrně často využívají legálních výjimek. Je však třeba si rovněž uvědomit, že v řadě zemí jižní Evropy po zavedení přísnější vnitrostátní regulace lovu bují nezákonný lov a odchyt ptáků z volné přírody. Uvidíme, co na to v budoucnu Evropská komise a Soudní dvůr EU.

Vojtěch Stejskal | je docentem práva životního prostředí, působí na veřejných vysokých školách. Profesionálně se specializuje především na právní otázky ochrany přírody, krajiny a biodiverzity.

TETŘÍVEK OBECNÝ

V KRKONOŠÍCH
JSEM
(JEŠTĚ) DOMA

KOHOUTKŮ UŽ JE JEN 74!

Tetřívka v českých horách vymírá.

Pokud pro jeho záchranu společně něco neuděláme, do roku 2040 vyhyne. Největší šanci na přežití má v Krkonoších (a Jizerských horách). Správa KRNP pro něj připravuje vhodná místa k toku a snaží se získat podporu veřejnosti.

Co tetřívkoví v Krkonoších například vadí:

- lidé, kteří se v tetřívčích lokalitách nedrží značených cest
- fotografové, kteří se snaží fotit tetřívky při jejich toku
- zásobování (hlavně na jaře) brzy ráno nebo pozdě večer
- neoznačená lana vleků a další překážky v krajině, které letící tetřívka v mlze a v noci nevidí

Více o tetřívkoví a jeho záchraně zde: www.krnap.cz/ohrozeny-tetrivek-obecny

Hrdlička v Evropě

Hrdlička divoká ubývá v celé Evropě varujícím tempem – mezi lety 1980 a 2016 poklesla její populace o 80 %! Podívejme se blíže na její situaci ve vybraných zemích Evropy.

Kde se intenzivně loví

(uvedené země jsou jen příklady, loví se i jinde – viz str. 24)

Na **Malte** je hrdlička divoká běžným a pravidelně protahujícím, bohužel však také hojně loveným druhem. Ojedinelé pokusy o zahánění vždy skončily neúspěchem (ve všech případech byli ptáci ilegálně zabiti). BirdLife Malta se dlouhodobě snaží o zákaz jarního lovu (viz str. 24). Lovecká sezona se na jaře od roku 2016 otevírá pouze pro křepelku, bohužel v roce 2018 došlo vlivem silné lovecké lobby k jejímu prodloužení tak, aby se překrývala s obdobím nejsilnějšího průtahu hrdliček divokých. BirdLife Malta okamžitě reagoval vzdělávací kampaní „Tohle

Hrdlička divoká zraněná při ilegálním lovu na Malte

není křepelka“, kdy se snažil lovcům vysvětlovat rozdíl mezi křepelkou a hrdličkou a také zvýšil hlídky během lovecké sezony. I tak mělo toto bezprecedentní posunutí lovecké sezony za následek tisíce nelegálně střílených hrdliček.

Na **Kypru** je hrdlička běžně protahujícím i hnízdícím druhem. Ještě v sedmdesátých letech protahovaly hrdličky divoké ve sto- až tisícíhlavých hejnech. Hnízdění populace je dnes odhadována na 3000–10 000 párů, které hnízdí především v borových hájích ve vyšších polohách. I zde je však silně ovlivňována změnami prostředí a intenzifikací zemědělství.

Na Kypru je povoleno střílet hrdličku divokou na podzim bez omezení. Odhadem je ročně zastřeleno až 15 000 hrdliček, přičemž lovci používají i zakázané metody, jako je např. vytváření krmišť. Lovecká lobby je zde velmi silná, proto se Kypr staví proti všem pokusům o zákaz lovu hrdliček, o něž systematicky usiluje BirdLife Kypr.

Přes **Řecko** hrdlička divoká běžně protahuje a také zde hnízdí 1 % evropské populace – 30 až 80 000 párů. Současným problémem číslo 1 je hluboce zakořeněná tradice jarního (nyní už nezákonného) lovu hrdliček v rámci místních komunit. A nejde jen o tradice – pozemky jsou každoročně na přelomu března a dubna lukrativně pronajímány střelcům. Nejdůležitější je situace na Jónských ostrovech. Průzkumy ukázaly, že je zde *denně* zastřeleno až 15 000 ptáků, přičemž většinu tvoří právě hrdličky divoké! Ochota ke změně je kvůli tradici i finančnímu zisku malá, přesto se BirdLife Řecko neúnavně snaží s nelegálním lovem bojovat. Kromě terénního monitoringu se soustředí především na práci s místní komunitou, vyjednávání s úřady i loveckými asociacemi. Právě Řecko je v rámci mezinárodní kampaně *Flight for Survival* zodpovědné za hrdličku divokou.

Kde hnízdí nejvíce párů

Bezesporu nejdůležitější zemí pro ochranu hrdličky divoké je Španělsko – hnízdí zde 41 % celé evropské populace, tedy 1,4–2,3 milionu párů. Současně je zde každoročně legálně uloveno až milion jedinců. A jako

v celé Evropě i ve Španělsku hrdličku negativně ovlivňuje intenzifikace zemědělství. Výsledkem je pokles místní populace o 30 % od roku 1996. BirdLife Španělsko neúnavně usiluje o vynětí hrdličky ze seznamu lovných druhů. Zatím se mu podařilo přispět k zákazu jejího lovu alespoň na Kanárských ostrovech a v oblastech Kantábrie a Asturie.

Kde nejvíce ubyla

Největší pokles populace zažila hrdlička divoká ve **Velké Británii**, a to o varujících 93 % oproti roku 1994! V současnosti zde hnízdí 14 000

BirdLife Řecko se snaží změnit myšlení nejmladší generace – hodně času věnuje osvětě na školách

párů. Tak jako jinde je na vině intenzivní zemědělství – v krajně chybí semena (ať již plevelů, nebo zrní zbylé na poli po sklizni), a hrdličky tak nemají dostatek potravy. U místních hrdliček byl také zaznamenán poměrně rozsáhlý výskyt bičenky drubeží zodpovědné např. za rychlý pokles populace zvonků zelených. V roce 2012 byl v Británii zahájen projekt operace Hrdlička divoká (*Operation Turtle Dove*), mající za cíl opětovné zvýšení jejich počtů (viz str. 12).

✦ Lucie Hošková

Pomozme hrdličce přežít cestu domů

V těchto dnech začíná mnoho tažných ptáků svou cestu ze zimoviště na hnízdiště. Je to dlouhá, vyčerpávající pouť, kterou mnozí nedokončí. Při jarní migraci je v Evropě každoročně zabito 25 milionů ptáků. Jsou zastřeleni, chyceni do pastí, otráveni.

Nová kampaň BirdLife International **Flight for Survival** (Let o život) s podtitulem Sedm statečných chce na problém upozornit prostřednictvím příběhů sedmi druhů ptáků. Jsou jimi **orel královský, sup mrchožravý, včelojed lesní, čáp bílý, pěníce černohlavá, křepelka polní a hrdlička divoká.**

Jejich příběhy najdete na sociálních sítích pod hashtagem #FlightforSurvival, na facebookové stránce fb.com/birdlifeeurope a Instagramu @birdlife.europe. O cestě sedmi statečných se budete dozvídat také prostřednictvím našich sociálních sítí. I váš příspěvek může hrdličce a dalším ptákům pomoci zvládnout jejich cestu na hnízdiště. Pomozme, dokud je čas. Přečtěte si více o našich hrdinech, sledujte jejich dramatickou cestu domů, zjistěte, co pro ně dělají naši středomořští partneři, a darujte na jejich ochranu na www.flightforsurvival.org.

✦ Věra Sychrová

Co děláme pro hrdličku

Petice „Vraťme život do krajiny“

Hrdličku divokou ohrožuje nedostatek potravy a vodních zdrojů v krajině a ztráta vhodného životního prostředí na hnízdištích i zimovištích. A proto také ČSO zaměřuje svoji pozornost právě na zlepšení stavu zemědělské

Foto: Lubo Ondráško (www.luboondrasko.sk)

Důležitou složkou potravy hrdličky divoké jsou semena plevelných rostlin, které kvůli účinným pesticidům z naší krajiny mizí

krajiny, což je i hlavním cílem petice *Vraťme život do krajiny*, která po ministrech zemědělství požaduje skutečnou reformu Společné zemědělské politiky (SZP). Tato politika rozděluje ročně 58 miliard eur, tedy asi 1450 miliard korun. Je to tak jednoznačně nejvýznamnější finanční nástroj, který ovlivňuje hospodaření v krajině. Přestože dlouhodobě patří mezi hlavní cíle SZP i podpora biodiverzity, dosavadní výsledky monitoringu běžných druhů ptáků bohužel dokládají, že se tento cíl nedaří naplnit. Od roku 2021 budou zemědělské dotace v Evropské unii rozdělovány podle nových pravidel a právě v těchto měsících se rozhoduje, jak budou tato pravidla vypadat. Máme proto jedinečnou příležitost požadovat takovou změnu zemědělských dotací, která bude pro život v zemědělské krajině skutečně přínosná. V případě hrdličky divoké je to větší podpora neproduktivních ploch uvnitř polí i na jejich okrajích včetně výsadby doprovodné zeleně na vhodných lokalitách a obnova mokřadů na zemědělské půdě. Jedním z pozitivních příkladů je např. dotační titul *Ochrana čejky chocholaté*, který přináší na ornou půdu úhorové plochy v první polovině roku, kdy rodičovské páry hrdliček začínají hnízdit.

Návrh opatření, který ČSO s dalšími odbornými organizacemi připravuje, by do krajiny vnesl i další prvky, které hrdličky vyhovují. Zda tato opatření budou součástí konečného návrhu, je do určité míry politickým rozhodnutím. Doufáme, že se nám prostřednictvím petice podaří získat takovou podporu veřejnosti, aby nový návrh SZP přinesl skutečnou a pro naši zemědělskou krajinu tolik potřebnou změnu.

Petici můžete podepsat na www.birdlife.cz/petice-za-krajinu.

✉ Václav Zámečník

Přihlaste se na seminář pro zemědělce, myslivce a vlastníky půdy

Odborné vzdělávání pro podporu drobné zvěře – Správná praxe při zemědělském hospodaření zaměřená na ochranu ptactva

Zemědělci, myslivci i vlastníci půdy mohou už dnes, pokud se tak rozhodnou, efektivněji chránit ptáky a ostatní živočichy. Existuje celá řada nástrojů, které mohou zlepšit stav zemědělské krajiny.

Foto: Martin Šálek

Biopásy poskytují úkryt i zdroj potravy mnoha živočichům, a zvyšují tak biodiverzitu v krajině

Jedním z hlavních důvodů, proč se dostatečně nevyužívají, je neznalost těchto nástrojů a jejich přínosů pro cílové druhy i pro samotné hospodáře. Právě osvěta je prvním krokem, jak tyto možnosti představit dotčeným hospodářům a motivovat je k zodpovědnějšímu přístupu ke krajině. Větší využívání nástrojů může podpořit nejen hrdličku divokou, ale i celou řadu dalších mizejících ptačích druhů zemědělské krajiny. Proto Českomoravská myslivecká jednota ve spolupráci s ČSO připravila pro zemědělské hospodáře a vlastníky zemědělské půdy vzdělávací projekt zaměřený na zvýšení povědomí o možnostech obnovy, zachování a zvýšení biologické rozmanitosti zemědělské krajiny. Vzdělávací akce jsou podpořeny z Programu rozvoje venkova, který je v gesci Ministerstva zemědělství.

V průběhu roku 2019 se uskuteční 10 dvoudenních vzdělávacích akcí spojených s exkurzemi, a to v 10 krajích (Jihomoravský, Zlínský, Olomoucký, Vysočina, Moravskoslezský, Pardubický, Královéhradecký, Jihočeský, Plzeňský, Středočeský).

Stěžejními tématy budou:

- zemědělská krajina a polní ptáci, faktory ovlivňující ptactvo na zemědělské půdě, zemědělství a hospodaření se zvěří;
- praktická ochrana polních ptáků v rámci zemědělského hospodaření se zaměřením na inovace a výsledky výzkumu;
- agroenvironmentálně-klimatická opatření *Biopásy* a *Ochrana čejky chocholaté*;
- zalesňování a zatravnění zemědělské půdy včetně zatravnění drah soustředěného odtoku;
- zakládání, údržba a následná péče o krajinotvorné prvky (zeleň a mokřady);
- správná praxe při nakládání s pesticidy s důrazem na ochranu polních ptáků;
- nelegální zabíjení necílových živočichů – postup při podezření na nelegální aplikaci rodenticidů a insekticidů.

Součástí seminářů budou exkurze, na kterých budou představeny příklady správné zemědělské praxe vedoucí k ozeleňování krajiny.

Doufáme, že semináře přispějí k obnově krajinových prvků, zvýšení pestrosti krajiny snížením velikosti dílů půdních bloků a plochy monokultur, zodpovědnějšímu používání pesticidů, zohlednění ochrany živočichů při zvyšující se intenzitě a výkonnosti zemědělských strojů a také k lepší adaptaci krajiny na probíhající klimatickou změnu.

Lektory budou Dr. Ing. Petr Marada (Mendelova univerzita v Brně, Výzkumný ústav lesního hospodářství a myslivosti Strnady) a Ing. Václav Zámečník (ČSO).

Přehled akcí včetně návodu, jak se přihlásit, najdete na www.birdlife.cz a webu www.cmmj.cz.

✉ Václav Zámečník

První sčítání ptáků na krmítkách v Česku

proběhlo 4.–6. ledna 2019

Děkujeme vám všem! Prvního sčítání ptáků na krmítkách se zúčastnilo více než 14 000 pozorovatelů. A jak to dopadlo?

Celkem jste nám nahlásili více než 300 000 pozorovaných jedinců, kteří vám přilétli na krmítka či do vašeho zorného pole. První místo (nejčastěji pozorovaný druh) obsadila sýkora koňadra, následovaná sýkorou modřinkou a kosem černým. Nejplněji se sčítalo ve Středočeském kraji, kde ke krmítkům zasedlo více než 2900 pozorovatelů.

Na území Jihočeského, Karlovarského a Plzeňského kraje jsme sčítali pod hlavičkou programu Ptačí hodinka. Do něj se zapojilo přes 2500 účastníků na české straně a 11 000 účastníků na bavorské straně hranice. Na českém území jste nejčastěji pozorovali sýkoru koňadra, sýkoru modřinku a vrabce polního, v Bavorsku se za sýkoru koňadru dostali kos černý a sýkora modřinka.

Nestihli jste sčítat? Nevadí! Už teď se můžete těšit na sčítání 10.–12. 1. 2020!

Napsali jste nám:

„Děkuji za možnost zapojit se do tak velmi pěkně vědecky zpracovaného projektu. Jsem lékárnice s nadšením pro přírodu i vědecký přístup a sčítání jsem zadala své babičce, která přikrmuje ptáky na své zahradě celoročně. Krom přesahu vaší osvěty a sběru dat celostátního rozměru osobně oceňuji neméně významnou přidanou hodnotu. Jako zdravotník v tomto nevšedním úkolu vidím formu zajímavého kognitivního cvičení jakožto prevence Alzheimerovy choroby či demence. Děkuji za váš projekt. Odnáším si z něj inspiraci pro případné budoucí projekty naší lékárnické komory v edukaci nejen těchto pacientů.“

— Mgr. Alexandra Hašková,
tak trochu jiná lékárnice

„Bohužel mi sčítání trochu pokazily děti svým bobováním. Ale nevzdávám se a zítra pokračuji!“

— anonymní sčítatel/ka

„Bylo to moc zábavné.“

— Amálka, 10 let

Foto: Zuzana Pernicová

Podrobné výsledky již brzy najdete na stránkách programu krmítka.birdlife.cz.

Vaše účast mnohonásobně předčila naše očekávání, a tak je i na zpracování dat potřeba více času, než jsme plánovali. Pokud se v seznamech druhů podivujete nad těmi, které u nás nezimují, vězte, že právě probíhá třídění údajů a jejich hodnocení a nepravděpodobné záznamy se do konečného vyhodnocení nedostanou. Pro příští ročník plánujeme vylepšení systému zadávání druhů při sčítání, který účastníky upozorní, že se chystají zadat vysoce nepravděpodobný druh. Letošní ročník byl pilotní, a proto vás prosíme o shovívavost.

☛ Dita Hořáková

Za podporu děkujeme:

PTAČÍ KRMÍTKA

PTAČÍ HODINKA

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

CIL EUS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

TOP 10 nejčastěji pozorovaných druhů Česka

1. Sýkora koňadra

6. Zvonek zelený

2. Sýkora modřinka

7. Brhlík lesní

3. Kos černý

8. Hrdlička zahradní

4. Vrabc polní

9. Pěnkava obecná

5. Vrabc domácí

10. Strakapoud velký

NEJ lednového sčítání

- nejvíce jsme sčítali v neděli **6. 1. 2019**
- **ženy** poslaly více pozorování než muži
- **nejstarší účastníci** bylo **93** let
- **nejvyšší počet druhů** na jednom krmítku byl **27**

CLIMAX
stínění pro Váš domov

**ŽALUZIE | ROLETY
MARKÝZY | PERGOLY**

pomáháme chránit před nárazy ptáků

Hybešova 6 | Brno
www.hakl.cz

Máte rádi ptáky? Chcete se zapojit do jejich ochrany? Chcete je blíže poznat?

ČESKÁ SPOLEČNOST ORNITOLOGICKÁ

Pro ptáky. Pro lidi. I PRO VÁS!

Už více než tři tisíce lidí podporují svým členstvím v ČSO ochranu a výzkum ptactva.

Přidejte se k nám také a staňte se členem s řadou výhod:

- zvýhodněné exkurze za ptáky do tuzemska i zahraničí
- ornitologické aktivity v průběhu celého roku
- slevy do e-shopu na stále se rozšiřující sortiment zboží
- 4x ročně časopis *Ptačí svět*

Společně chráníme ptáky a poznáváme jejich pestrobarevný svět!

birdlife.cz/prihlaska/

TĚŠÍME SE NA VÁS!

Vydejte se 1. května na pěší vycházku do lesů a polí, pozorně poslouchejte a pozorujte!

Vydejte se prvního máje za Máchovou hrdličkou!

*„Byl pozdní večer, první máj,
večerní máj, byl lásky čas.
Hrdliččin zval ku lásce hlas,
kde borový zaváněl háj.“*

Verše K. H. Máchy zná asi každý z nás. Hrdličky v našich obcích potkáváme téměř na každém kroku. Možná vás napadá, co se na jejich houkání mohlo Máchovi zdát tak poetické a láskyplné. Pravděpodobně nic. Mácha totiž nespíš tu hrdličku, kterou většina z nás pravidelně slyší, hrdličku zahradní, nikdy neslyšel. Ještě u nás nežila, rozšířila se k nám z jihovýchodu až mnohem později.

Mácha tedy psal o hrdličce divoké, letošním ptákovi roku, jehož hlas je výrazně odlišný. V jeho době byla mnohem početnější, než je dnes. Vždyť jen od roku 1982 na základě údajů Jednotného programu sčítání ptáků (JPSP) její početnost klesla o více než 50 %. Jakou dnes mají lidé šanci uslyšet její hlas? To vlastně nevíme. Pomozte nám to zjistit.

Oba druhy jsou si dost podobné. Pokud nemáte dostatečné zkušenosti a nejste si jisti jejich rozlišením, prohlédněte si nejdříve pozorně obrázky obou druhů (str. 16). Všimněte si jednotlivých determinačních znaků, které vám

Foto: Lukáš Kovár (www.lukaskovar.cz)

pomohou při určování, a hlavně – naposlouchejte si jejich hlasy! Ty jsou totiž naprosto odlišné a jejich znalost vám pomůže ke správnému určení. I když jde o příbuzné druhy, každý si oblíbil jiné prostředí. Hrdlička zahradní, věrná

svému jménu, vyhledává hlavně zahrady lidských obydlí a běžně ji potkáváme v obcích. Naopak hrdlička divoká obývá světlé lesy a křoviny podél cest v zemědělské krajině a se svou příbuznou se potká maximálně na rozvolněném okraji vesnic.

Jaké údaje nás zajímají: datum | místo pozorování | čas vycházky (od–do) | počet pozorujících lidí | počet pozorovaných hrdliček (včetně nuly!)

Nahrávky hlasů, více podrobností i formulář k nahlašování výsledků najdete na webu ČSO www.birdlife.cz/ptak-roku-2019-hrdlicka-divoka. Nezapomeňte: Zajímá nás i zpráva, že jste žádnou hrdličku neviděli ani neslyšeli. I takový údaj je velmi důležitý. Účastníci, kteří běžně zadávají do Avifu, mohou svoji vycházku zadat na birds.cz jako kompletní seznam druhů.

Přejeme hodně štěstí při pátrání po hrdličkách a těšíme se na vaše výsledky (i negativní)!

Gabriela Dobrušská

Ornitologické zájezdy v roce 2019

KOLUMBIE – Ptactvo v pralesích a v horách v zemi s největším počtem druhů ptáků na světě; 23. 2. – 13. 3.

ZOO MNICHOV + ZOO STUTTGART – Víkendová výprava nejen za nestory kaka; 3.–5. 5.

***ITÁLIE** – Pozorování ptactva v Alpách a v deltách řek Pád a Soča; 6.–12. 5.

***GRUZIE** – Pozorování pouštních i horských druhů ptáků Kavkazu; 15.–26. 5.

***KAZACHSTÁN** – Ptactvo ve stepích a v horách tajuplné země hedvábné stezky; 31. 5. – 12. 6.

***JIŽNÍ ČECHY – TŘEBOŇSKO** – Víkendové pozorování ptactva v malebné krajině vytvořené člověkem; 18.–19. 5.

***POLSKO – STOLOVÉ HORY** – Pozorování půvabných kulíšků a dalších ptáků v bizarních horách; 14.–16. 6.

ZOO A PTAČÍ PARKY ANGLIE – Londýn, Chester ZOO, Tropical Birdland, Cotswold Wildlife Park, ZOO Colchester; 7.–14. 7.

***DUNAJSKÁ DELTA** – Divoká krása nejzachovalější a největší evropské říční delty; 25. 8. – 1. 9.

***VODNÍ NÁDRŽ ROZKOŠ** – „Východočeské moře“ – jedna z nejvýznamnějších ornitologických lokalit u nás; 21. 9.

TENERIFE – LORO PARQUE – Nejbohatší sbírka papoušků, birdwatching ve vavřínovém pralesi; 5.–12. 8., 16.–23. (27.) 9.

AUSTRÁLIE – „TERRA PSITTACORUM II“ – Výprava do země papoušků, Perth, NP Kakadu; říjen

* členské exkurze ČSO

CK Primaroute tel.: 572 554 145

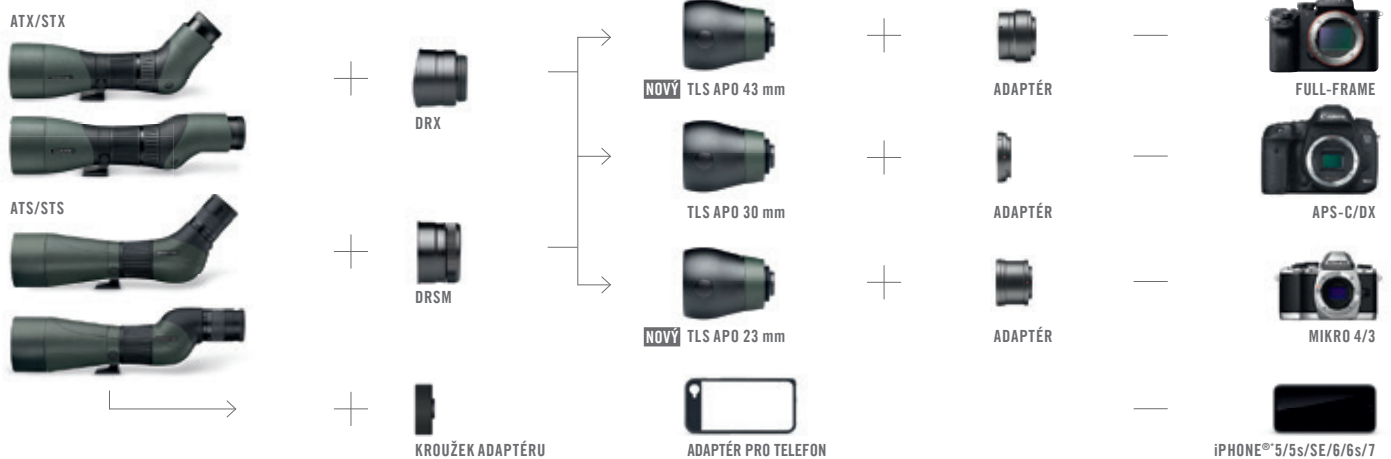
e-mail: primaroute@nozicka.cz, www.primaroute.cz

ZACHYCENÍ ZÁZRAKU PŘÍRODY

Pošlete svoji nejlepší
fotografii do soutěže
DIGISCOOPER OF
THE YEAR.

*iPhone je ochranná známka společnosti Apple Inc.

Fotografování pomocí teleskopu SWAROVSKI OPTIK je velice snadné. Stačí připojit váš smartphone k teleskopu. Potřebujete teleobjektiv s ohniskovou vzdáleností více než 1 000 mm? Jednoduše použijte teleskop v kombinaci s TLS APO a svým systémovým fotoaparátem nebo zrcadlovkou. Díky působivým fotografiím, které můžete sdílet s přáteli, budou vaše dobrodružství nezapomenutelná. Užijte si ještě více tyto okamžiky – se SWAROVSKI OPTIK.

SEE THE UNSEEN
WWW.SWAROVSKIOPTIK.COM

SWAROVSKI
OPTIK

DÍKY
DOKONALÉ
OPTICKÉ KVALITĚ
SPOLEHLIVĚ
URČÍTE KAŽDÝ
DRUH.

LEPŠÍ
POHLED
NA
SVĚT

Hrdlička divoká
Streptopelia turtur

MeoStar S2 82 HD

MeoStar B1 10 x 42 HD

25%
sleva

na nejoblíbenější
produkty*

Exkluzivní nabídka nejoblíbenějších modelů pro členy ČSO:

- **MEOSTAR S2 82 HD**
okulár 30–60x WA
okulár 20–70x
- **PŘÍSLUŠENSTVÍ**
Adaptér S2
Lišta S2
MeoPix
Fotoadaptér
Brašna S2 Stay-on-case
Meopta/Manfrotto stativ
- **BINOKULÁRY**
MeoStar B1 8 x 32
MeoStar B1 8 x 42
MeoStar B1 10 x 50
MeoStar B1 10 x 42 HD
MeoStar B1 12 x 50 HD
MeoStar B1 15 x 56 HD

ČESKÁ
OPTIKA
od roku
1933

Doporučeno
Českou společností ornitologickou

Bližší informace a objednávkový formulář na www.cso.com

* doporučené maloobchodní ceny pro členy ČSO

Meopta – optika, s. r. o., Kabelíkova 1, 750 02 Přerov
tel. +420 581 241 111 | e-mail: meopta@meopta.com
www.meoptasportsoptics.com | www.meopta.com

